

”Å ikke ville bli som dem”

”Livssyn og identitet”

”World view and identity”

En empirisk undersøkelse blant vg3 elever i Sandnes

Ellen Tharaldsen

Masteravhandling/Master's Thesis AVH505 (30 ECTS)

Erfaringsbasert master i religion

Menighetsfakultetet, Oslo

Mai 2011

Veileder: Førsteamanuensis Kjetil Fretheim

Forord

Å skrive en masteroppgave innebærer merarbeid for flere enn forfatteren av oppgaven. Jeg vil derfor gjerne få takke alle dere som har bidratt til at prosjektet har latt seg gjennomføre. En stor takk går til veilederen min, Kjetil Fretheim, for gode og konstruktive tilbakemeldinger. Du har alltid vært positiv og oppmuntrende etter hvert som arbeidet med oppgaven tok form.

Andre som fortjener en takk er alle informantene mine. Takk for at dere var så modige at dere torde å stille opp til intervju om noe så personlig som deres eget livssyn. Takk for at dere var villige til å bruke av fritimene deres. Den åpenheten dere viste, og villigheten til å fortelle, var en stor hjelp for meg. Intervjuene hadde heller ikke latt seg gjennomføre uten god hjelp fra avdelingsleder Roar Marthon Barstad, Sandnes videregående skole, hvor intervjuene ble foretatt. Takk for velvillig innstilling til prosjektet, hjelp til å få tak i informanter og god tilrettelegging av intervjulokaliteter.

Takk til Liv Fles Dybing, bibliotekar på Dalane videregående skole, for all hjelp med å skaffe meg litteraturen jeg trengte; enten det var bøker eller artikler jeg spurte etter. Takk til Maria Myklebust for all oppmuntring og støtte disse tre årene jeg har holdt på med min erfaringsbaserte master. Du har taklet både stresset og frustrasjonene mine på en glimrende måte.

Sist, men ikke minst, vil jeg takke min kollega Evy Nodland for all den tiden du har brukt på å lese korrektur og komme med kommentarer på oppgaven min. Du har mer enn nok arbeidsbyrde med jobben din, og allikevel har du brukt så mye tid på min oppgave. Tusen, tusen takk.

Egersund, mai 2011

Ellen Tharaldsen

Innhold:

1. Innledning	s 4
Hoveddel	
2. Teorier	s 7
2.1 Det norske samfunnet og religion	s 7
2.2. Identitetskrise hos ungdommen?	s 9
2.3. Årsaker til de unges livssynsmessige ståsted	s 11
2.4. Religionsfaget i skolen	s 12
2.5. Medienes innflytelse	s 13
2.6 Begrepsforståelse	s 15
2.7. Religiøs søken blant unge	s 16
2.8. Sammendrag teori	s 20
3. Metode	s 21
3.1. Kvalitativ metode	s 21
3.2. Forberedelse	s 22
3.3. Informantutvalg	s 23
3.4. Gjennomføring av intervjuene	s 23
3.5. Bearbeiding av materialet	s 25
3.6. Refleksjon over metoden	s 25
3.7. Sammendrag metode	s 26
4. Analyse og drøfting av egne intervju	s 27
4. 1. Informantenes livssyn	s 27
4.2. Oppvekst og påvirkning	s 28
4.3. Religionsfagets betydning	s 32
4.4. Massemediens innflytelse	s 35
4.5. Ungdommens begrepsforståelse	s 40
4.5.1 Religion og religiøs	s 40
4.5.2 Meningen med livet	s 43
4.5.3 Gud	s 44

4.6. Tro uten tilhørighet eller tilhørighet uten tro?	s 47
4.6.1 Religiøs søken	s 47
4.6.2 Erfaring fra religiøse samlinger	s 48
4.6.3 Bønn	s 50
4.6.4 Overtro	s 53
4.6.5 Erfaring med religiøse tekster	s 54
4.6.6 Privatisering av religion	s 54
4.6.7 Ytre og indre autoriteter	s 56
5. Avslutning:	
5.1 Konklusjon	s 59
5.2 Begrensninger	s 62
6. Tillegg	
Vedlegg 1 Litteraturliste	s 64
Vedlegg 2 Skriv til informantene	s 67
Vedlegg 3 Samtykkeerklæring s	s 68
Vedlegg 4 Intervjuguide	s 69

1 Innledning

Temaet for denne oppgaven er ungdommers livssyn. Undersøkelsen ble gjort blant 17-18 åringer i Sandnes høsten 2010. Jeg ville prøve å få et inntrykk av hva det er som påvirker dagens 17-18-åringer til å få det livssynet de har, men jeg ville også se på hva som kjennetegner deres livssyn. Jeg har sett på ulike påvirkningsagenter som oppveksten, religionsfaget og massemediene. Deretter har jeg sett på deres begrepsforståelse når det gjelder religion og religiøsitet, meningen med livet og Gud. Til slutt har jeg sett på om deres livssyn synes å være preget av tro uten tilhørighet, eller av tilhørighet uten tro.

Sitatet på forsiden, ”Å ikke ville bli som dem”, er hentet fra en av informantenes uttalelser om hvorfor han har sitt livssyn. Han kaller seg selv ekstrem ateist, og årsaken er de kristne i bygda han vokste opp i. De var kristne, men visste ikke mye om kristendommen. Når han da satte seg inn i hva kristendommen var, og kunne mer om denne religionen enn hans bekjente som tilhørte den, ble han provosert. Han så på de kristne som naive, og slik ville ikke han bli. Derfor ble han ekstrem ateist. Sitatet sier noe om påvirkning, og derfor tok jeg det med her.

Problemstillingen min lyder: ”**Hva preger den livssynsmessige identitetsdannelsen hos 17-18-åringer i dag?**” I utgangspunktet hadde jeg kalt det ”religiøs identitetsdannelselse”, men i og med at det blant informantene var både ateister og agnostikere, passet ikke denne formuleringen. Verken ateisme eller agnostisisme er religioner, men livssyn, dermed ble ordbruken endret.

Jeg deler informantene inn i følgende kategorier: *kristendom som tradisjon*, *kristen*, *ikke-kristen* og *ikke standpunkt*. Det er to jenter som har *kristendom som tradisjon*. De prøver ikke å leve ut en tro. *Kristen* står for de som har tatt et bevisst valg om å tro på kristendommens Gud. I gruppen *kristen* er det tre jenter. Gruppen *ikke-kristne* består av to gutter som er ateister, en gutt som er agnostiker og ei jente som kaller seg ikke-kristen. Sistnevnte har ikke definert seg verken som *kristen som tradisjon* eller som *ateist*, men som *ikke-kristen*. I gruppen *ikke standpunkt* er det en gutt og ei jente.

Med begrepet *livssyn* mener jeg både religiøse og ikke-religiøse virkelighetssyn som uttrykker tanker om det finnes en Gud eller ikke, og om hvordan verden ble til. Med begrepet *identitetsdannelse* mener jeg at det er en prosess som dannes over tid og som er i stadig endring. Mennesket blir utsatt for ulike påvirkningsagenter og må ta sine valg ut fra det. Altså har jeg et konstruktivistisk syn, i motsetning til essensialistisk.

Bakgrunn for valg av tema er jeg underviser i religion i videregående skole. Den innledende delen til religionsfagets læreplan sier at faget skal gi rom for refleksjon over egen identitet og over egne livsvalg. Opplæringen i faget skal bidra til å stimulere hver enkelt elev i arbeidet med livstolkning og holdningsspørsmål.¹ Er elevene/informantene seg bevisst sitt ståsted? Uttalelser fra elever i eget klasserom tyder på det, og da er det interessant å se hva som er med på å forme dem, og hva resultatet av påvirkningene blir.

Norge er et pluralistisk samfunn, og nyreligiøsitet og andre religioner er aktuelle alternativer som religiøst ståsted, men det er ingen andre religioner enn kristendommen representert blant informantene. Det er kristendommen jeg mener når jeg skriver om etablerte eller tradisjonelle religioner, mens nyreligiøsitet brukes om de mer flytende, ikke-etablerte religioner.

Religionsfaget er en av arenaene der ungdommen kommer i kontakt med religion. Mitt forhåndskjennskap til miljøet kan være både en fordel og en ulempe. Når jeg som religionslærer intervjuer elever om religionsfaget, kjenner jeg til ulike innstillinger til faget og kan dermed stå i fare for ikke å ta negative svar så alvorlig som jeg burde. Jeg står også i fare for å komme med feilslutninger, samtidig som jeg også kan, nettopp på grunn av forhåndskjennskapen, unngå feilslutninger og misforståelser Hva slags tanker og erfaringer har informantene om ulike religiøse temaer? Det vil jeg drøfte i lys av teorier om emnet.

Jeg skal ikke undersøke om det er kristendommen de søker, for vi lever i et pluralistisk samfunn hvor det finnes mange alternativ til statsreligionen. Heller ikke kan jeg generalisere på grunn av mitt snevre utvalg, men det er et begrunnet utvalg, i og med at de er elever i norsk skole og har religion som fag, og er i den aktuelle aldersgruppen. Det jeg kan se er hva informantene selv sier om påvirkning og sitt livssyn.

¹ <http://www.udir.no/grep/Lareplan/?laereplanid=167612>

Det er gjort flere undersøkelser om ungdom og tro tidligere, og jeg har brukt noen av dem da jeg forberedte intervjuene mine. Deler av disse er også med i teoridelen min, som drøftingsgrunnlag for analysedelen. Blant annet har jeg brukt utdrag fra REDCo-undersøkelsen blant europeiske 14-16-åringer i 2007, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjenestes undersøkelse *Religion 2008*, og *Jeg tror jeg er lykkelig*; en undersøkelse blant 1000 tilfeldig utvalgte tenåringer i fire fylker. Alle disse undersøkelsene er kvantitative, og selv om jeg har en kvalitativ undersøkelse, har resultatene fra disse undersøkelsene vært nyttige for meg. Jeg har også brukt et utvalg fra bøker og artikler om temaet.

Etter denne innledningen kommer teoridelen, som tar for seg ulike teorier om problemstillingen min (kapittel 2). Deretter kommer metodedelen med metodeteori, der jeg viser hvordan jeg har gått frem for å komme fram til et mulig svar (kapittel 3). En drøftingsdel følger så, hvor jeg drøfter informantenes svar opp mot teorien jeg har brukt (kapittel 4). Deretter trekker jeg en konklusjon på oppgaven min (kapittel 5). Til slutt kommer litteraturlisten og følgende vedlegg: Skriv til informantene, samtykkeerklæring fra informantene og intervjuguide.

2 Hoveddel: Teori

Norge er et land som har endret seg de siste hundre årene. Fra å være et land hvor kristendommen stod sterkt, har Norge blitt et pluralistisk samfunn. Dette får konsekvenser for religionenes stilling. Det religiøse mangfoldet er stort, og den oppvoksende slekt skal finne sitt eget ståsted blant alle de religiøse og livssynsmessige mulighetene som finnes. Først vil jeg se på noen teorier om religion i dagens Norge, deretter spørsmålet om identitetskrise hos ungdommen. Videre vil jeg se på årsaker til ungdommens livssynsmessige ståsted. Jeg vil så se på religionsfaget, og deretter på massemedier. Så følger begrepsforståelse, og til slutt religiøs søken blant unge.

Kapittelhenvisning til hvor teorien brukes, står i parentes etter overskriften. Noe av teorien brukes flere steder. Da setter jeg kapittelhenvisning til de andre stedene i parentes, etter kildehenvisningen.

2.1. Det norske samfunnet og religion (4.1)

For å sette oppgaven inn i en større kontekst, så starter jeg med å si noe om livssynssituasjonen i Norge i dag. Det norske samfunnet er et sekulært samfunn, det vil si et samfunn der religion ikke lenger har en fremtredende rolle. Men selv om religionen har mindre innflytelse enn i tidligere generasjoners tider, så har allikevel ikke religion totalt forsvunnet fra samfunnet.

Sekularisering kan forstås på ulike måter. Peter Berger og José Casanova er sentrale teoretikere når det gjelder sekulariseringsteori, og Pål Ketil Botvar tar utgangspunkt i Casanovas syn når han deler sekulariseringsteorien inn i tre grupper:

- a) teori som er opptatt av at religion løsrives fra andre sektorer i samfunnet (politikk, økonomi etc.), noe som fører til at hver enkelt sektor blir mer spesialisert og mister berøringspunkter med de andre sektorene
- b) teori om at det skjer en privatisering av religion (at religion får lite å si på den offentlige arena)
- c) teori om at religiøs tro og praksis finner stadig mindre gjenklang blant folk fordi moderniseringen gjør folk fremmede overfor tradisjonelle oppfatninger av religion, noe som fører til at antall religiøse går ned (Botvar, 2010:12).

Sekulariseringsteoriens punkt c er aktuell for min analyse, der jeg blant annet vil se på hvilke konsekvenser sekulariseringen har ført til hos mine informanter. At religion er løsrevet fra andre sektorer i samfunnet, stemmer. Jeg vil undersøke om det har skjedd en privatisering av religion hos dem.

Skal vi undersøke religionens plass i dagens Norge kan den også belyses ved hjelp av begrepene avsakralisering og resakralisering. Otto Krogseth tar opp spenningsforholdet mellom disse begrepene ut fra en kulturanalytisk innfallsvinkel. Selv om samfunnet sekulariseres, skjer det samtidig en resakralisering både på det individuelle og det kulturelle plan. Han trekker frem nyreligiøsiteten og peker på at den kan forstås både som et medkulturelt uttrykk for samtidskulturen, og som motkulturelt uttrykk som opposisjon mot den (Krogseth, 2000:29). Er det slik at nyreligiøsiteten har tatt over for etablerte religioner? Nei, sier Ida Marie Høeg, uorganisert religion har ikke styrket seg på bekostning av organisert religion (Høeg (A), 2010:185). Det er altså ulike syn på livssynssituasjonen i Norge i dag.

Botvar bruker andre ord enn Krogseth, men også han mener nyreligiøsitetens utbredelse vokser. Det er mer åpenhet for religiøse og åndelige spørsmål i dag, blant annet fordi massemediene ser religion og kirke som godt stoff. Han antyder at en ny folkelig religiøsitet er i ferd med å overta som kulturell hovedstrømning, og viser til de siste årenes nasjonale surveyundersøkelser om verdier og religion. Disse viser at mange nordmenn slutter opp om trosforestillinger som minner om New Age, der individet fremstår som målestokk og referansepunkt. Den enkelte velger selv hvilke trosforestillinger og religiøse praksisformer en vil forholde seg til. Dette fører til synkretisme. Det legges også stor vekt på den individuelle erfaringen, følelser og intuisjon, og selvet blir sakralisert. Tydelige spor av individualisme er en forutsetning for å kunne benytte merkelappen New Age, sier Botvar (Botvar, 2000:139-140) (4.4 og 4.6.7). I undersøkelsen har jeg sett på om vi tydelig kan se slik individualisme hos informantene. Økt pluralisering gjennom selvkonstruerte komposisjoner fører til flere valgalternativ, og derfor vil jeg se på hva slags konsekvenser dette kan føre til.

2.2. Identitetskrise hos ungdommen? (4.2)

En av konsekvensene det pluralistiske samfunnet kan føre til for unge mennesker er identitetskrise. Hvordan konstruerer de sin livsynsmessige identitet i et mylder av valgmuligheter? En av de som har gjort undersøkelser på dette feltet er Paul Otto Brunstad.

Brunstad gjorde en studie av unge menneskers tro og fremtidsforventninger. Han påpeker at mennesket er et meningssøkende vesen, og at den meningssøkende prosessen er viktig for etableringen av en trygg identitet. Identitetsetableringen er en prosess som pågår over tid, på ulike nivåer og områder, i møte med kunnskap, erfaringer og opplevelser. Det handler om å tolke seg selv, fenomener, erfaringer og opplevelser i lys av større sammenhenger som kultur, religion og tradisjon. Man må være *noe* til forskjell fra noe annet, men samtidig må en være en del av en mer overordnet helhet eller sammenheng. Mennesket føler seg fremmedgjort fordi det mangler sammenhenger og referanserammer å plassere erfaringene sine innenfor, sier han (Brunstad 1998:9-21) (4.5.2).

Både Krogseth og Stewart M. Hoover er enige med Brunstad i at ytre rammer mangler. Krogseth kaller de ytre rammene for stabile strukturer og overordnede tradisjoner, og fordi dette mangler, trues individet av indre oppløsning. Et symptom på identitetsbelastningen er oppblomstringen av nyreligiøsitet, som han kaller ”reparasjonsforsøk og krisebehandling av belastet identitet”. Pluraliseringen både truer og utfordrer gjennom økt foranderlighet og økt oppsplittende mangfold. Det blir krysspress og normforvirring på grunn av de ulike sektorens forskjellige kjerneverdier, eller fordi noen sektorer er mer sekularisert enn andre (Krogseth, 2000:29-34) (4.6.7). Både Brunstad og Krogseth ser altså negative konsekvenser for identitetsdannelsen, mens Hoover vektlegger utfordringen som ligger i situasjonen. Samtidig trekker Brunstad frem religionens kompensierende funksjon når det gjelder å finne og rekonstruere en dypere mening og identitet i tilværelsen (Brunstad, 1998:28) (4.5.2).

En annen fagperson på feltet, Anthony Giddens, beskriver ansvaret for sitt eget liv som å ta sjanser, fordi valgmulighetene er så mange. Man må være forberedt på å ta et mer eller mindre fullstendig brudd med sin bakgrunn. Hvis en holder seg til det etablerte mønsteret, så er sikkerheten ved det veldig skrøpelig og den vil på et visst punkt sprekke. Individet må velge mellom å satse på noe, eller satse på usikkerhet. Trusselen om meningsløshet er der hele tiden (Giddens, 1991: 201). Det er ulike syn blant fagfolk på hvorvidt endringen i ytre strukturer skaper problemer for ungdommene.

Hoover mener at de støttene man tidligere hadde i for eksempel kulturelle strukturer, har brutt sammen i vår tid. Uimotståelige idealer, verdier og sosiale ressurser til å støtte seg på er borte. Da blir selvrefleksjon og selvforståelse viktig, og religion er et viktig element i den moderne søken etter selvet. Det gjør at individet i økende grad selv må skape meningsfulle og funksjonelle måter til å forstå seg selv som sosiale vesen (Hoover, 2006:37-38). Selvrefleksjon og selvforståelse er altså viktig. Dette utvikles i sammenheng med andre mennesker; for ungdommen ofte i samband med venner og familie.

Det finnes ikke en bestemt ungdomskultur, for den er preget av mangfold, av ulike grupper og subkulturer. Ungdommen er ikke bare passive mottakere av impulser, de er selv med å produsere og omforme den verden de lever i. Brunstad mener at dagens unge lever i spenninger. Han snakker om spenningen mellom å være regressiv, det vil si å unngå situasjoner som er forbundet med fare, risiko, anstrengelse eller konflikt, og å være progressiv, altså gå inn i nye situasjoner for å vokse på det. Denne spenningen er en vedvarende kamp i alle menneskers utvikling mot en selvstendig og moden personlighet. I den nye identiteten skal aktuelle og tidligere erfaringer integreres, pluss at en skal tilpasse seg de omgivelsene en er en del av og møte de forventninger som er der. Viktige sider ved identitetsdannelsen skjer i spenningsfeltet mellom kontrast og sammenheng (Brunstad 1998: 58-67). (4.6.7) Ungdommene lever i spenninger; spenningen mellom å være regressiv og å være progressiv, og spenningen mellom det kjente og det ukjente.

I spenningen mellom det kjente og det ukjente skal ungdommen altså finne sitt eget ståsted. Mia Lövheim sier at religiøs tro og identitet stadig må skapes og omskapes i relasjon til hendelser i eget liv og i møte med omverden, den kan ikke arves. Det er et stadig pågående prosjekt om en relasjon til noe hellig eller guddommelig (Lövheim 2007:31) (4.4). Men denne identitetsskapingen skjer ikke i et tomrom, den formes ut fra både de forbilder, verdier og normer som man vokser opp med i lokalsamfunnet, der ungdommene eksperimenterer i vennegjengen. Lövheim sier at der hevder de sin rett til å forme livet sitt etter sin egen vilje, og der forkastes også ferdige pakkelsninger (Lövheim, 2007:27). Ungdommenes konstruering av eget livssyn har Pål Kjetil Botvar undersøkt nærmere.

Han ville undersøke hvilke merkelapper ungdommen brukte om seg selv i religiøs sammenheng. De fleste svarte *kristen*. Informantene hans var likevel opptatt av å markere avstand til bestemte miljøer og livsstiler som forbindes med kristenavnet. Noen poengterte at

de var på linje med de fleste i omgivelsene på dette punktet, og noen hadde vanskeligheter med å plassere seg selv i det religiøse landskapet. Man ville ikke bli plassert i bås med de mest religiøst aktive. De som brukte uttrykket *kristen* om seg selv, føyde ofte til *men som folk flest*. Selv om de ikke vil i bås med aktive kristne, er det også svært få som betegnet seg selv som nyreligiøse (Botvar, 2000:149-150). I neste avsnitt skal vi se på hva som har ført til ungdommenes livssyn.

2.3. Årsaker til de unges livssynsmessige ståsted (4.2)

Ungdommene påvirkes fra mange forskjellige hold. Rune Øystese konkluderer med at hjemmet fortsatt er viktigst. Nesten 50 % av de konfirmantene han intervjuet mener foreldrene har hatt avgjørende betydning for hva de tror. Dette er nesten dobbelt så mye som neste alternativ der 22 % sier vennene har hatt størst betydning på dette området (Øystese 2000: 237). I min undersøkelse, der ungdommene er noen år eldre, vil jeg se hvorvidt det er foreldrene, eller andre påvirkningsagenter som er viktigst.

Ida Marie Høeg sier at både mors og fars religiøse praksis har innvirkning på hvorvidt barna i voksen alder har en religiøs praksis. Majoriteten av voksne som har vokst opp med å gå på religiøse samlinger, betegner ofte seg selv i voksen alder som religiøse. *Religionsundersøkelsen 2008* viser at foreldrene er betydningsfulle religiøse sosialisering-agenter i overføring av sin religion til neste generasjon. I Norge går religiøs praksis ofte i arv, sier Høeg (Høeg (A), 2010:188-193).

I en annen artikkel skriver samme Høeg at ungdomstiden handler om å frigjøre seg fra foreldrene, om å bli selvstendig og å finne ut hvem en er. De fleste ungdommer endrer sin religiøse orientering, noe som ofte resulterer i at de blir mindre religiøst engasjerte (Høeg (B) 2010: 45-48) (4.5.1). Dersom det stemmer at ungdommene endrer sin religiøse orientering, kan dette ha ulike årsaker. Nå har vi sett på foreldrenes påvirkningskraft, og videre vil jeg presentere religionsfaget i skolen som mulig påvirkningskilde.

2.4. Religionsfaget i skolen (4.3)

Hvilken rolle spiller skolen generelt, og religionsfaget spesielt, for ungdommens livssynsmessige identitetsdannelse? Skolen har en sterk posisjon i lokalmiljøet, kombinert med et sterkt sentralisert utdanningssystem når det gjelder prinsipper, fagplaner og andre reguleringer. Alle elever skal ha religionsundervisning, uanhengig av religiøs og kulturell bakgrunn, og elevene skal bare ha begrenset mulighet for fritak (Skeie & Lippe, 2009: 269).

Formålet med faget religion og etikk i tredje klasse på videregående skole sier blant annet:

”Som holdningsdannende fag skal religion og etikk også gi rom for refleksjon over egen identitet og egne livsvalg. Opplæringen i faget skal bidra til å stimulere hver enkelt elev i arbeidet med livstolknings- og holdningsspørsmål.” (Undervisningsdirektoratet)

Opplever mine informanter faget slik? Brunstad mener det virker som om den institusjonaliserte religiøsiteten elevene har møtt på skolen har immunisert mer enn kommunisert (Brunstad 1998:197).

REDCo-undersøkelsen viser at mange elever tenker på religionsundervisning som et fag der man lærer gjensidig respekt og toleranse overfor folk som tilhører andre religioner. Kunnskap om forskjellighet, felles handlinger, personlig kunnskap om andre og felles interesser blir sett på som viktige faktorer (Skeie & Lippe, 2009: 297-299). Kunnskapen er i fokus hos mange.

Mia Lövheim peker på at skolen er en møteplass for granskning, kompetanse og dialog. Dette er den felles arena der de unge oftest møter spørsmål om religion og tro i de årene da deres verdier og identitet framfor alt formes. Skolen blir en kunnskapsformidler der dens oppgave, ifølge Lövheim, blir å gi tilgang til ressurser for kildekritikk av informasjon som finnes tilgjengelig på internett, og å gi kompetanse til å håndtere mangfoldet av ulike uttrykk som unge selv utvikler (Lövheim 2007: 214-215). Lövheim trekker altså inn flere elementer enn kunnskap. Selv om skolen blir møteplass for livssynsspørsmål, viser REDCo-undersøkelsen at elevene mener at religionsfaget burde være valgfritt (Skeie & Lippe, 2009: 414). Brunstad er inne på noe viktig når han skriver at en vellykket religiøs sosialisering krever en sterkere integrering av de praktiske, rytmiske, visuelle og rituelle sidene ved stoffet som skal formidles. Her har skolen sine klare begrensninger siden den ikke skal fungere som et trosfellesskap (Brunstad 1998:268).

2.5. Medienes innflytelse (4.4)

Andre påvirkningsagenter er de ulike massemediene. Undersøkelser på unge mennesker, og på ungdomskulturer spesielt, har slått fast at mediekulturen er viktig for unges identitet. Media og religion påvirker hverandre. Religion kan ikke lenger defineres ut fra historie, struktur eller lære, isteden må den ses på som noe som er generert i erfaringen, praksisen og lengselen i levde liv (Hoover, 2006:39). Dagens unge bruker mediene mye, blant annet både til å hente ny kunnskap, få bekreftet sitt livssyn og til å kommunisere med andre.

Dette kan vi se hos Stig Hjarvard som fokuserer på religionens medialisering. Det er voksende interesse for både kristendom og islam, og han viser til hijabdebatten i mediene, og til bøker og filmer, som for eksempel *Da Vinci Koden*. Mediene når lenger enn de institusjonaliserte religioner, og Hjarvard sier at en vesentlig faktor bak religionens forandring nettopp er medienes økte rolle i samfunnet. Som konsekvens mister de organiserte trosretninger autoritet og innflytelse, samtidig som de religiøse forestillingene endrer karakter (Hjarvard, 2008: 157-158). Medialiseringen får også konsekvenser for ungdommenes livssyn.

Mia Lövheim peker på at noe av det man kan bruke Internett til, i forhold til religioner, er å lese om, diskutere, se og høre religiøse handlinger og teste sin religiøse identitet. Mangfoldet av informasjon kan vise ulike sannheter eller ulike tolkninger av hva som er autentisk, troverdig og relevant kunnskap innen en viss religion. Hun peker også på at Internett gir individet informasjon, men det gir også stemme til individets oppfatning. Videre peker hun på at individet, uten formell utdanning eller mandat, kan bli en religiøs autoritet, ikke bare over sin egen tro, men også for andre (Lövheim, 2007:61-65). Dette er en utfordring for søkeren, fordi det kan være vanskelig å finne ut hva som er rett, og hva man skal tro på av all informasjonen som finnes der. I oppgaven min skal jeg se på hvordan mine informanter forholder seg til informasjonen de finner på internett.

Bruken av internett har også Knut Lundby sett på. I svarene til hans 18-24- åringer var det kun en tredjedel som mente at Internett var en viktig kilde til spørsmål om tro og religion for unge mennesker. Det er et samspill mellom religionens utforming og dens mediering. Folk er aktive fortolkere som henter informasjon og symbolsk råstoff fra mediene til å håndtere eget hverdagsliv (Lundby, 2010:114). Selv om Internett brukes hyppig av ungdommen, er det altså ikke sikkert de bruker det som kilde til opplevelser, kontakt eller informasjon om religiøse emner.

Det er få studier om hvordan mennesker bruker Internett som arena for religion, men våren 2007 ble det gjort to svenske undersøkelser om dette, som Mia Lövheim har sett på. Resultatene av disse 15-20-åringenes svar viser at for over halvparten, var skolen det stedet de først kom i kontakt med spørsmål om tro og religion. Den store majoriteten brukte aldri internett for religiøse formål (Lövheim, 2007:104-105). Stig Hjarvard peker også på at befolkningens bruk av internett som kilde til opplevelser, kontakt eller informasjon om religiøse emner, viser at det er 2/3 som aldri bruker internett til dette. Den tredjedelen som gjør det, gjør det ganske sjelden (en gang i året eller sjeldnere) (Hjarvard, 2008:202).

Knut Lundby sier at når mennesker henter ressurser fra mediene i forbindelse med sin livstolkning, så kan det være fra medialiserte² religiøse uttrykk. Brukerne kan bygge bruddstykkene inn i sin egen livsforståelse, som da kan se helt annerledes ut enn det som forkynnes i etablerte religioners gudshus (Lundby, 2010:118-131).

Som vi har sett, er det ulike syn på mediens kraft. Knut Lundby sier at råstoff fra mediene bearbeides i samtale og diskusjoner og gir materiale til selvrefleksjon. Men han sier også at denne ressursstrømmen ikke behøver å bety så mye for enkeltmennesket, fordi det ofte dreier seg om teori, mens livstolkning handler mer om erfaring (Lundby, 2010:111-112). Brunstad derimot, sier at mediene fyller, erstatter eller overtar langt på vei den rollen og det rommet som tradisjonene tidligere hadde, og at mediene har en stor og formende kraft (Brunstad, 1998:9-21). Her er det spenninger i synet på mediens betydning.

Ifølge Lundby bruker skoleelever Internett mye, dels pga skolearbeid, og dels pga at de er i en aldersgruppe der de er på leting i eksistensielle spørsmål. Det er de engasjerte, enten for eller i mot, som er mest aktive på nettsøkingen. Trolig er mye av ungdommens befatning med religiøse spørsmål på nettet knyttet til skolearbeid og følger dem ikke uten videre inn i hverdagen eller videre i livet etter skoletiden (Lundby, 2010:118-120). Dette ønsket jeg å se om gjaldt for mine informanter også.

Etter nå å ha tatt for meg noen livssynsmessige påvirkningsagenter, vil jeg videre se på hva påvirkningen kan føre til.

² Lundby 2010, s 114

2.6. Begrepsforståelse (4.5)

Holmqvist skriver at vi lever i en tid med økende interesse for religion. Fascinasjonen for åndelighet og religion vises i alt fra musikkvideoer og tegneserier til ukeblader. Det er ikke alltid sammenheng mellom tradisjonelle trosoppfatninger og trosinnholdet til dagenes unge; dogmatiske læresetninger er ikke viktige i ungdommens livssyn (Holmqvist, 2007:50-51). Pål Ketil Botvar er inne på det samme når han sier at den usynlige og privatiserte religionen innholdsmessig kan både være i samsvar med den offisielle kristne modellen og være langt fra. Skiller den seg fra det etablerte, så forstås den som en form for religiøsitet som er konstruert av den enkelte, og som innholdsmessig avviker fra det de etablerte religionene står for (Botvar, 2000: 144).

Da REDCo-undersøkelsen ble foretatt viste det seg at det var semantiske forskjeller i forståelse av religiøse begreper. I England var det å tro på Gud det samme som å tilbe Gud, i Spania la de til at de også måtte tro på hans ord, mens i Estland var det lite kunnskap om religion generelt. Når det gjaldt Norge mente de at mange, uansett religiøs tilknytning, forstod ordet "religion" på en nesten akademisk måte, der de beskrev ulike religiøse dimensjoner som tro, religiøse begreper, kultur og tradisjon, ritualer og festivaler og lignende. I hovedsak dreier elevenes tanker og assosiasjoner om konseptet religion seg til å være basert på kunnskap OM religion, mer enn om personlig erfaring MED religion (Bertram-Troost & Miedema, 2009:31-34) (4.6).

Religion har både en substansiell og en funksjonell side³. For at vi skal forstå hva religion er i dag, sier Mia Lövheim at vi i tillegg til å studere det som skjer innenfor religiøse samfunn, også må se på religionens funksjon i samfunnet og i menneskets hverdag. Den kan være med å skape orden og mening i tilværelsen. Individets muligheter til å velge sin tro har blitt større (Lövheim 2007: 30). Religionen kan fungere som et redskap til å håndtere eksistensielle spørsmål, men den kan også føre til spørsmål om skyld, angst, ensomhet og menneskeverd (Lövheim 2007: 142). Jeg ønsket å se på om informantenes livssyn var i overensstemmelse med etablerte livssyn, eller om den enkelte tror som de selv ønsker. Dette vil jeg gjøre ut fra begrepene *religion* og *religiøsitet, meningen med livet* og *Gud*.. Nå skal vi er nærmere på begrepene meningen med livet og Gud, mens teorien til begrepet *religion* er tatt opp i kapittel 2.1.

³ <http://isammeverden.cappelendamm.no/binfil/download.php?did=37205#263,8>

Meningen med livet blir innenfor kristendommen ofte forstått som å være i Guds plan med sitt liv. Ifølge Morten Holmqvist er ikke ungdommen opptatt av dette. Han sier at det viktigste i livet for ungdommene er venner. Det minst viktige er religiøs tro. Det å tenke på meningen med livet er ikke fremmed, men informantene hans ga tydelig uttrykk for at livet ikke trenger noen spesiell mening, fordi livet var godt nok i seg selv (Holmqvist, 2007: 111-112). Som nevnt tidligere, kapittel 2.2, sier Brunstad at mennesket er et meningssøkende vesen.

Begrepet *Gud* har ulike tolkninger. Pål Repstad sier at Gud har gått fra å være en allmektig Gud og dommer til å ha blitt en nær venn, som samtidig er allmektig (Repstad, 2005: 267-268). Et annet aspekt på Gudsbegrepet kommer Botvar med når han sier at mange ser ut til å betrakte Gud som en det går an å ha kontakt med og be til, men at det også er informanter som både slutter seg til kristne trosdogmer og til læreren om sjelevandring eller stjernetyding (Botvar, 2000: 145-148). Brunstad har en tredje vinkling når han peker på at de troende har en integrert tro på Gud, der Gud er noe trygt, en som gir hjelp i vanskelige situasjoner. Hos avviserne er den gjennomgående meningen at Gud og djevelen er mennesketanker. Gudstroen er en livsløgn, en hjelpekonstruksjon for svake sjeler. Mellom disse to ytterpunktene finner vi et annet syn der gudsbildet er uklart, men menneskene med dette synet er åpne for at det finnes en åndelig eller transcendent verden (Brunstad, 1998:188ff). Det er altså ulike måter å se Gudsbegrepet på, og spørsmålet er om ungdommens begrepsforståelse stemmer overens med etablerte religioners syn.

I denne delen har jeg sett på ulike måter å forstå de religiøse begrepene *religion*, *meningen med livet* og *Gud*. Siste del av dette kapitlet vil handle om identitet, fellesskap og tilhørighet.

2.7. Religiøs søken blant unge (4.6)

Hva kjennetegner ungdommens livssyn? Brunstad poengterer at det merkes en slags dobbelhet i informantenes forhold til kirken og kristendommen, der kirken og dens riter på en og samme tid både tiltrekker og frastøter. De fleste har deltatt i ulike former for religiøs praksis, men betydningen av den varierer (Brunstad, 1998: 141). Han sier også at de som har formidlet det kristne budskapet til ungdommene, har spilt en avgjørende rolle når det gjelder tillit eller mistillit til budskapet (Brunstad, 1998:157).

Hovedtendensen i REDCo-undersøkelsen er at det er manglende interesse for religiøse institusjoner. Samtidig påpeker de at den manglende interessen ikke har sammenheng med en storsilt akseptering av antireligiøse standpunkt. De finner også ulike tegn på tendensen mot et fenomen de kaller ”mobile and flexible religiosity modelled on the two ideal-typical figures of the *pilgrim* and the *convert*. *Pilegrimen* er den som reiser alene og av fri vilje, og hans praksis dreier seg om hellige steder og åndelige erfaringer; ikke om dagliglivets utfordringer. Den *omvendte* velger å binde seg eller hengi seg. Som en konsekvens krever dette autenticitet eller ekthet. Den norske rapporten får også frem en gruppe ”kulturelle kristne”, som er unge mennesker som identifiserer seg med kristendommen, men uten nødvendigvis å dele dens tro og praksis. Det blir en form for tilhørighet uten tro (Skeie & Lippe, 2009:403-404).

I en undersøkelse av tre kristne ungdomsmiljøer i Kristiansand, i perioden 1984-2004, oppdaget forskerne at det ikke lenger var så stor vekt på det konfesjonelle; nå var det funksjonelle viktigst. Det var altså viktigere at en taler fungerte enn hvor han tilhørte (Sødal, 2005:74-85). (4.6.2) Her ser vi at det institusjonelle har fått redusert betydning, mens det at noe fungerer i praksis er blitt viktigere. Vi ser altså tendenser til tro uten tilhørighet.

Paul Otto Brunstad skriver om en annen form for tro uten tilhørighet når han konkluderer i sin studie med at det bare unntaksvis finnes det vi kan kalle en bevisst gudsforankret tillit. De fleste i gruppen hans var positive til at det finnes et åndelig univers, men denne åpenheten minnet ikke mye om kirkens tradisjonelle tro. De religiøse forestillingene ble ofte luftige og abstrakte spekulasjoner, uavhengig av noe forpliktende trosfellesskap. Ungdommen griper gjerne nye og spennende ting, men de vil ikke selv bli grepet. Enkelte viser seg også å være mindre avvisende enn en først skulle tro. De søker verdier, men verdier uten noen form for kollektiv, politisk, ideologisk eller religiøs forankring. Verdiene synes derfor i hovedsak å skulle tilfredsstillende emosjonelle og individuelle behov (Brunstad, 1998: 264-266). (4.6.2) Her ser vi altså et motsatt syn enn i REDCo-undersøkelsen. Sistnevnte så tendenser til tilhørighet uten tro, mens Brunstad kaller det tro uten tilhørighet.

En av de som har sett på de unges forhold til etablerte religioner og nyreligiøse retninger er Rune Øystese. Han tar utgangspunkt i fire ulike aktører på livssynsmarkedet: Kristendommen, profanhumanismen, nyreligiøsiteten og innvandrerreligionen. Ungdommene ser på kristendommen som en institusjonell størrelse som de lærer om på skolen og gjennom organisert kristen virksomhet. Alternativ religiøsitet møter de første og fremst på fritiden

gjennom aktiviteter og tilbud de selv velger: film, TV, ukeblad og tegneserier. Dermed blir kristendommen sett på som plikt, arbeid og lekser, mens den nye religiøsiteten blir underholdning (Øystese, 2000: 227-229) (4.6.2).

Brunstad tar også opp denne nye religiøsiteten. Han mener den vestlige verden opplever en religiøs renessanse, ved at det som før ble sett på som overtro nå dukker opp i nye og uventede sammenhenger. Men renessansen følger ikke tradisjonelle spor, for den får ikke gjennomslag på det institusjonelle plan. Brunstad kaller det en tro uten tilhørighet (Brunstad, 1998:27) (4.6.4).

Rune Øystese peker også på nye sider ved religionen. Han mener at religiøsiteten for mange er blitt en overfladisk religiøsitet. Dette kan kanskje ha sammenheng med at troen har blitt privatisert og ikke tilhører noe etablert. Øystese viser til Brunstad som har sagt at

”Selv om alternative religiøse forestillinger er sterkt nærværende, betyr dette ikke at de unge lar seg forplikte eller binde av disse oppfatningene. De griper gjerne til nye og spennende ting, men vil selv ikke bli grepet” (Øystese, 2000).

Øystese sier også at selv om kristendommen fortsatt er den viktigste formidleren av livsritualer, er den for mange bare fine tradisjoner tømt for innhold, mens det for andre er mangel på alternativ (Øystese, 2000:230). Det er interessant for meg å se hva slags livssyn mine informanter har, og om denne har blitt påvirket av individualiseringen i samfunnet.

Pål Ketil Botvar viser til ulike syn på individualiseringen. Han nevner Giddens, som mener den gir individet ny dybde og at det tvinges til å handle selv, og Baumann, som mener mennesket blir offer for tilfeldigheter og impulser der de mangler faste holdepunkter; noe som er en forutsetning for å ta reelle valg. Denne individualiseringen behøver ikke å bety svekket religiøsitet, ifølge Botvar, det kan likeså godt føre til nye former for religiøsitet. Han trekker også inn Paul Heelas og Linda Woodhead som mener at tradisjonelle former for kirkelighet erstattes av en ny og alternativ religiøsitet der hver enkelt må finne hva som er riktig for en selv (Botvar, 2010:13) (4.6.6). Dette kan vi også se hos Morten Holmqvist, som viser til Pål Repstad. Han mener at folk ikke nødvendigvis tror mindre enn før, men at det man tror er mindre kirkestyrt enn før, at folk tror mer som de selv ønsker (Holmqvist, 2007:52).

Dette så også Mia Lövheim på da hun i 2000 analyserte de største websidene for ungdom i Sverige. Hun fulgte åtte grupper diskusjoner om temaet *Religion som en kilde til mening i livet*. En gruppe mente at religiøse autoriteter (Bibelen og kristne ledere) var avgjørende for hva som var sant og rett. En annen gruppe erkjente ingen høyere makter; kun fornuft og empiriske eller logiske bevis. En tredje gruppe mente at individets egen følelse og erfaring var viktigere enn både religiøse og vitenskapelige autoriteter for tro. Et av de tydeligste mønstrene som kom fram, handlet om hva kristen tro representerte når det gjaldt ulike syn på religion:

”Kristendom, men också islam, blir symbol för en tro på yttre auktoriteter, en naiv och oförnuftig eller intolerant och begränsade hållning, som står emot en tro på individens eget val eller på vetenskapliga bevis” (Lövheim, 2007: 92-93) (4.6.7).

Her kan vi se at etablerte religioner blir sett på som begrensning for individet og vitenskapen.

Lövheim peker på at det stadig stilles spørsmål om det etablerte. Da får den enkelte mulighet til å reflektere over, analysere og vurdere seg selv og sine forestillinger ut fra ny kunnskap og nye valgmuligheter. Dermed får de større frihet til å forme sitt eget liv. De kan forme det i overensstemmelse med tidligere generasjoner, men valgfriheten kan også øke usikkerheten og mangelen på oversikt. De unge er ikke uten rammer, men det kan koste å skulle omforme sin identitet (Lövheim, 2007:27) (4.6.6).

Otto Krogseth sier at individualisering og privatisering av religion kan betraktes som en slags forsterket pluralisering, fordi mangfoldet ikke bare gis gyldighet på mesonivå (gruppenivå), men også på mikronivå (individnivå). Da blir religion og livssyn privatanliggende, og valgalternativene mangfoldiggjøres gjennom selvkonstruerte komposisjoner. Økt pluralisering kan føre til at ansvaret for å velge skjerpes, og det skapes flere valgalternativer, men det kan også øke den individuelle selvstendigheten og bidra til å øke mangfoldet (Krogseth, 2000:32-33) (4.6.6).

Også Morten Holmqvist mener at ungdommens tro bærer preg av å være en individualisert tro. Han har vært med på en undersøkelse om tro blant 1000 tenåringer i fire fylker. Han slår fast at ungdommene mener at det ikke er flaut eller skummelt å snakke om religiøse oppfatninger, eller å dele sine personlige tanker om tro. Mange har et tolerant forhold til tro, der de er oppatt av at folk gjerne må tro det de vil. Ungdommens tro bærer preg av å være en individualistisk tro, sier han (Holmqvist, 2007:19ff) (4.6.6).

2.8. Sammendrag teori

Selv om samfunnet sekulariseres, skjer det også en resakralisering. Det er ulike syn på om nyreligiøsiteten har styrket seg på bekostning av organisert religion. Økt pluralisme gjennom selvkonstruerte livssynskomposisjoner gir flere valgmuligheter. Dette kan føre til identitetskrise hos ungdommen.

Identitetsetableringen er en prosess som går over tid, i møte med kunnskap, erfaringer og opplevelser. Flere forskere hevder at ungdommen mangler ytre rammer å støtte seg til. Her kan religion ha en kompenserende funksjon. Selvrefleksjon og selvforståelse blir viktigere i spenningene ungdommen lever i; spenningene mellom å være progressiv og å være regressiv, og spenningen mellom det kjente og det ukjente. Når ungdommene skal karakterisere eget livssyn, er det viktig for dem ikke å bli plassert i bås med de mest religiøst aktive.

Påvirkningsagentene i teoridelen er hjemmet, religionsfaget og massemediene. Undersøkelser viser at hjemmets innflytelse er stor, men samtidig skal ungdommen løsrive seg fra foreldrene. Religionsfaget skal hjelpe elevene til å reflektere over egen livstolkning, og massemedienes medialisering av religion gir brukerne kunnskapsbrokker om religioner. Svært få bruker Internett som kilde til å konstruere eget livssyn. Det er ulike syn på hvor stor mediens kraft er, og mediestoffet brukerne finner, følger de sjelden ut i hverdagen.

Unge begrepsforståelse stemmer ikke alltid overens med tradisjonelle trosoppfatninger. Det er semantiske forskjeller i forståelsen av begrepene *religion* og *religiøsitet*, *meningen med livet* og *Gud*. Religion blir av nordmenn ofte oppfattet akademisk, som kunnskap *om*, i stedet for erfaring *med*. Ungdom er lite opptatt av *meningen med livet*. *Gud* blir sett på både som nær venn, allmektig, trygghet og hjelper, men også som mennesketanker, livsløgn og hjelpekonstruksjon for svake sjeler.

Religiøs søken blant unge er lite forpliktende og kalles både tilhørighet uten tro, og tro uten tilhørighet. At noe fungerer, er viktigere enn formelle rammer. Etablerte religioner oppfattes som plikt, mens nyreligiøsitet forbindes med underholdning på fritiden. Individualisering av religion kan føre til nye former for religiøsitet som er mindre kirkestyrt enn før. Folk tror mer som de selv ønsker, og de er ikke redde for å snakke om sitt livssyn.

3. Metode

Fra å ha vist til ulike teorier om temaet mitt, vil jeg i dette kapittelet gi en redegjørelse av hvordan jeg har gått fram, før, under og etter innsamlingsarbeidet, for å få svar på min problemstilling. Jeg starter med en presentasjon av metoden jeg har valgt. Deretter følger kriteriene for informantutvelgelsen. Så gis det nærmere opplysninger om hvordan informasjonen jeg trengte ble innhentet, før det gjøres rede for hvordan de innsamlede dataene ble behandlet. Kapittelet avsluttes med noen refleksjoner om metoden.

3.1. Kvalitativ metode

Siden jeg underviser i religion i videregående skole har jeg etter hvert fått en klar formening om at det finnes en religiøs identitetsdannelse hos unge mennesker. Dette kommer til syne i religionstimenes diskusjoner rundt religiøse emner. Elevene har en mening, de står for noe, eller de prøver å finne ut hva de skal stå for. Jeg ønsker å finne ut hva de selv sier om dette. I den forbindelse er det vanskelig å ha en kvantitativ undersøkelse, siden man der ikke har mulighet til å spørre hva de mener med svaret de har gitt, eller å få de til å utdype det jeg lurer på. Derfor valgte jeg empirisk kvalitativ metode.

Ifølge Repstad handler kvalitative metoder om å karakterisere egenskapene eller trekkene ved fenomener. Forskeren nedtegner sine observasjoner i form av felt- eller observasjonsnotater – tekster som er grunnlaget for den videre analysen (Repstad 2007:16). Jeg intervjuet 11 elever på én av de videregående skolene i Sandnes, mens en kvantitativ undersøkelse ville ha omfattet mange flere personer.

Kvalitative undersøkelser er opptatt av det som finnes, og mindre opptatt av hvor ofte det finnes (Repstad 2007:23), men det går an å kombinere metoder. Jeg drøfter min egen kvalitative studie i lys av noen eksisterende kvantitative og kvalitative undersøkelser. Da blir sjansen for å bli for nærsynt noe mindre. Kvalitative intervju skal være helhetsorienterte og saksorienterte. Det er interessant å kunne sammenligne data fra ulike personer, selv om svarene ikke bearbeides statistisk.

3.2. Forberedelse

Før intervjuene testet jeg ut intervjuguiden på tre frivillige elever fra egen klasse, slik at jeg kunne se om jeg burde gjøre endringer. Jeg fikk greie tilbakemeldinger både på spørsmålene og måten intervjuene ble gjennomført på. På denne måten ble jeg også tryggere på bruken av det elektroniske utstyret jeg skulle bruke.

Siden jeg skulle spørre om religion og etnisk bakgrunn, som er sensitive spørsmål, måtte jeg søke Norsk Samfunnsvitenskapelige Datatjeneste (NSD) om tillatelse. Undersøkelsen skulle være anonym, men jeg skulle ta opp intervjuene elektronisk, og opptakene er identifiserende. Etter godkjenning gikk jeg i gang med undersøkelsen min.

Å intervjuer elever på min egen skole tror jeg ikke hadde vært lurt, fordi informantene da ville vite hvem jeg er. Dette kunne vært med på å påvirke deres svar, slik at de svarte slik de trodde jeg forventet av dem, i stedet for å svare ærlig. Derfor ville jeg heller intervjuer elever på en skole hvor ingen kjente meg personlig, og valget falt på Stavanger. Siden jeg bor og jobber i Egersund, trengte jeg informanter som ikke var for langt unna. Samtidig ønsket jeg meg en elevmasse som forhåpentligvis ikke var så homogen som i Egersund, hvor det er lite pluralisme på religionsområdet. I Egersund er det kun kristendommen og Humanetisk Forbund som er etablerte livssyn. Da det viste seg å bli vanskelig å få kontakt med skoler i Stavanger, falt valget på Sandnes, som er en mindre by enn Stavanger, men likevel stor nok til at sjansen for å få elever fra ulike miljøer var tilstede (65 000 innbyggere).

Jeg trengte et tilfeldig utvalg av elever, så avdelingslederen på den videregående skolen, som er ansvarlig for blant annet religionsfaget, kontaktet faglærere der. Nasjonal Forskningsetisk komité for Samfunnsvitenskap og Humaniora (NESH) har utarbeidet forskningsetiske retningslinjer som er veiledende. De sier blant annet:

”De som er gjenstand for forskning, skal få all informasjon som er nødvendig for å danne seg en rimelig forståelse av forskningsfeltet, av følgende av å delta i forskningsprosjektet og av hensikten med forskningen” (NESH).

Da de gikk til klassene sine og ba om frivillige til prosjektet mitt, delte de derfor samtidig ut et informasjonsskriv (vedlegg 2) om hva intervjuet gikk ut på. I skrivet stod det blant annet at jeg hadde taushetsplikt, og at de kunne trekke seg når de ville fra prosjektet. Deretter fikk de som var interessert i å være med utdelt intervjuguiden (vedlegg 4). Det var frivillig å melde seg som deltaker, og de som meldt seg skrev under en samtykkeerklæring (vedlegg 3).

3.3 Informantutvalg

Jeg ville samtale med 10-15 elever som gikk i 3. klasse på videregående skole, siden de har faget religion, og religionsfaget var noe av det jeg ville snakke med dem om. Det viste seg at det var få som meldte seg, og jeg endte opp med seks jenter og fem gutter. Ifølge Repstad er en god informant en som stadig utsettes for den informasjon som en vil ha tak i, er samarbeidsvillig og motivert til å fortelle, har evne til å meddele seg og har en viss upartiskhet i forhold til settingen (Repstad 2007:58). Mine informanter oppfylte alle disse punktene, fordi de utsettes for livssynspåvirkninger hele tiden, de meldte seg frivillig, og de var villige til å fortelle om seg selv, uten at det ville få noen konsekvenser for dem.

Når informanter melder seg selv til å være med vet man ikke hva slags syn de representerer. Jeg var redd for at jeg skulle få enten bare veldig kristne informanter, eller bare ateister, men informantene mine har definert seg selv som *kristen*, *kristendom som tradisjon*, *ikke-kristen*, *ateist*, *agnostiker* og *ikke tatt standpunkt*, dermed er det bredde i informantenes syn. Det var ingen fra andre religioner eller fra nyreligiøse retninger.

3.4. Gjennomføring av intervjuene

Undersøkelsen skulle være anonym, og overfor informantene presenterte jeg meg som lærer i religion som holdt på med en mastergrad de skulle hjelpe meg med. Jeg synes det var viktig med en direkte muntlig relasjon, da målet var å få frem hva informantene faktisk tenkte om temaet, og ikke hva de trodde var forventede eller ønskelige svar. I den muntlige kommunikasjonen kunne jeg også få med meg tonefall og kroppsspråk hos informantene. Det var også enklere å avsløre dobbelkommunikasjon. Under samtalen fikk jeg med meg førstereaksjonene hos informanten, og jeg hadde også mulighet, ved behov, til å forklare hva jeg mente med det jeg spurte om. Det var også lett å komme med oppfølgingsspørsmål. Spørsmål kan oppfattes ulikt, og da kan jeg utnytte informasjonen jeg får til å omformulere meg eller å utvide spørsmålene.

Selv om samtalene stort sett dreier seg om de samme temaene, så kan de bli veldig forskjellige likevel. En grunn til dette er at det er respondentens eget syn og tenkemåte som skal frem, og dette skal jeg gjengi så autentisk og lojalt som mulig. Dette innebærer at jeg hele tiden måtte være fokusert og høre hva informanten sa, for så å kunne spinne videre på det. Det var også viktig å få frem at det var legitimt å være uinteressert i temaet, ellers risikerte jeg å få svar som ikke respondenten kunne stå inne for senere, - svar som ble laget der og da fordi vedkommende syntes det var pinlig å være uinteressert. Samtalene mine varierte i lengde, nettopp fordi informantene hadde mer og mindre å si om emnene vi snakket om.

Samtalene varte ca 1 time pr informant, og de ble foretatt i elevenes fritimer på deres skole. De var alene med meg under intervjuet. Siden oppgaven min dreier seg om emner som er veldig personlige, måtte tilliten mellom oss først være etablert. Derfor startet jeg samtalene med å be de fortelle litt om sine interesser og sine planer etter videregående skole; et tema som for de fleste ikke er så vanskelig å snakke om. Da vi var kommet i gang, og samtalen forløp greit, gikk jeg inn på temaene i prosjektet mitt. Samtalene ble avsluttet med spørsmål om hvorfor de meldte seg til å være med på dette prosjektet. Jeg takket den enkelte for at de stilte opp og var villige til å dele sine tanker og erfaringer med meg. Jeg opplevde samtalene som gode, fordi de var så villige og flinke til å ordlegge seg.

Jeg brukte mikrofon, noe som kan gjøre at vi blir mer observante og forsiktige i uttalelsene. Fordelen ved lydopptak er at jeg kunne konsentrere meg om hva som ble sagt, uten å måtte bruke tid og krefter på å huske det de sa og så skrive det ned. På den måten var det også lettere å få en god kontakt med elevene. Lydopptaket får med seg tonefall og hva som blir sagt, men det får ikke med seg kroppsspråk og mimikk. Dette ble lettere å fange opp for meg når jeg ikke behøvde å skrive notater. I analysefasen er det en stor fordel å ha ordrette gjengivelser, uten at det har blitt filtrert gjennom notater og hukommelse (Repstad 2007: 84). Ulempen ved lydopptak er at noen er redd mikrofoner og får prestasjonsangst, men ingen av informantene viste tegn på det.

Vi snakket om deres forhold til religion nå og i oppveksten. Andre temaer var religionsfaget, bruken av massemedier, deres forståelse av utvalgte religiøse begreper og om deres personlige erfaringer med religion. Alt dette er med på å forme identiteten hos ungdommene, så jeg tror jeg har en viss mulighet til å se noen tendenser som svar på problemstillingen min.

Ved å bruke en intervjuguide, som informantene hadde fått på forhånd, var de litt forberedt på hva vi skulle snakke om. Den gjorde det også lettere å få informantene på gli. Intervjuguiden er bare en rettesnor, og det er mulig å gjøre endringer underveis i samtalen. En fare ved svært detaljerte intervjuguider, med ferdige formulerte spørsmål, er at passive svarpersoner, som svarer kort, vil bli enda mer pasifisert, fordi spørsmålene kommer tett som hagl, og det i seg selv virker passiviserende (Repstad 2007:78). Min intervjuguide (vedlegg 4) var ikke for spesifisert. Det var en god erfaring å bruke den, og elvene snakket villig.

3.5. Bearbeiding av materialet

Til sammen har jeg hørt igjennom ca 11 timer med opptak. Jeg har skrevet ned hva hver enkelt informant har sagt, slik at jeg kan få oversikt over hvem som har sagt hva. I analysen bruker jeg teoristoffet på materialet jeg har innhentet. Siden dataene blir filtrert ut fra en eller annen form for faglige perspektiver, er det viktig å være bevisst på denne filtreringsprosessen.

3.6. Refleksjon over metoden

Det er helt avgjørende hvilke spørsmål jeg stiller, og hvordan informantene oppfatter disse og dermed svarer. Ethvert forskningsprosjekt vil dessuten farges av forskerens forståelse av feltet. Jeg har ulike forventninger til hva jeg vil finne og kan fort lese dette inn i materialet. Derfor er det viktig å forsøke å behandle mitt eget materiale så objektivt som mulig. Dette har jeg prøvd å gjøre, og jeg viser noe av dette ved å sitere noen av svarene. Da kan andre kontrollere min tolkning.

Også de valg jeg gjør i forhold til hva jeg nedtegner fra samtalen og hva som sløyfes, fordi jeg mener det er irrelevant, kan ha konsekvenser for tolkningen. Ifølge Repstad har man ingen forskningsetisk plikt til å gjengi alt informantene har sagt, men samtidig er det arrogant å stryke det meste og bare beholde noen få poeng fra intervjuer hvor informantene har utlevert seg selv. På den annen side har man også en forpliktelse overfor leseren om ikke å drukne dem i detaljer (Repstad 2007: 114). Et generelt problem ved kvalitative metoder er at forskeren har lett for å få mest informasjon fra de velartikulerte og samarbeidsvillige (Repstad 2007: 59). Jeg kan da undres på om tendensene hadde sett annerledes ut hvis de som ikke meldte seg som frivillige hadde blitt intervjuet.

Andre utfordringer ved metoden oppstår når vi har intervjuer hvor også hendelser tilbake i tid blir aktuelle. Folk glemmer hendelser, og ikke minst følelser og meninger. Det kan føre til at det man husker sees gjennom et filter av tenkemåter som de har tilegnet seg lenge etter at den aktuelle hendelsen fant sted. Det er lettere å huske konkrete hendelser enn hva man tenkte og følte. Det er en fare for at minner fra fortiden endres slik at de passer inn i nåværende oppfatninger. Hos de som bevisst har tatt et brudd med fortiden, kan kontrasten mellom før og nå bli overdrevet. Dette er viktig å huske på mens man analyserer (Repstad 2007:95-97). Dette gjelder også mine informanter som snakker om opplevelser og hendelser fra barndom og nåtid. Det er deres fortolkning i dag som kommer frem i samtalen.

Gevinsten ved mitt valg av metode er at jeg i tillegg til å få vite hva ungdommene selv mener, også kan få med meg deres kroppsspråk og reaksjoner. Jeg kan be om mer informasjon, eller be de forklare hva de mener med ting jeg ikke helt får med meg. Så gevinsten er større enn ulempene.

3.7 Sammendrag metode

Jeg valgte å bruke kvalitativ metode for å få svar på problemstillingen min, og jeg hadde samtaler med 11 elever på en videregående skole i Sandnes. De seks jentene og fem guttene er anonymisert. Deres religiøse ståsted går fra personlig kristen til ateist. Jeg hadde ca 1 times samtale med hver informant, og det var kun informanten og meg til stede. Samtalene foregikk i elevenes fritimer, på deres skole. Det ble gjort lydopptak av samtalen, og det ble brukt en intervjuguide.

Empirisk kvalitativ metode har både fordeler og ulemper. Fordelene er at jeg får informantenes syn uttrykt både verbalt og ved kroppsspråket deres. Jeg får også muligheten til å oppklare misforståelser og uklarheter hos både informanten og meg selv; noe som ikke er mulig ved en kvantitativ undersøkelse. Ulempene er at mine egne tanker og følelser kan farge samtalen, slik at jeg kanskje feiltolker det de sier. At de velartikulerte og samarbeidsvillige gir mest informasjon, kan være en fare for at jeg går glipp av viktig informasjon hos de andre. En tredje utfordring kan være når de snakker om ting som har skjedd tilbake i tid, så husker de kanskje hendelsen, men ikke tankene og følelsene rundt den. Gevinsten er større enn ulempene, i og med at det er informantenes syn her og nå som er i fokus. Jeg vil drøfte teoriene i kapittel 2 opp mot det som kom fram i samtalen. Drøftingen blir gjort i kapittel 4.

4. Analyse og drøfting av egne intervjuer

I dette kapittelet vil jeg bruke informasjonen fra samtalene med informantene, og drøfte dem opp mot teoridelen. I samtalene snakket vi om ulike aspekter som kunne kaste lys over problemstillingen: ”Hva preger den livssynsmessige identitetsdannelsen hos 17-18 åringer i dag?” Kapittelet starter med en presentasjon av informantenes livssyn. Deretter er kapittelet delt inn etter de ulike påvirkningsagentene jeg har sett på: oppveksten, religionsfaget og massemediene. Så går jeg over til å se hva denne påvirkningen har resultert i, ved å se på informantenes begrepsforståelse. Til slutt vil jeg se på om de har tro uten tilhørighet eller tilhørighet uten tro.

4.1. Informantenes livssyn

Jeg vil starte med en presentasjon av hvordan informantene selv definerer sitt livssynsmessige ståsted. Informantene fordeler seg på to jenter med kristendommen som tradisjon, tre kristne jenter, to ateister og en agnostiker (gutter), en ikke-kristen jente, og to som ikke har tatt noe standpunkt enda (gutt og jente). Se kapittel 1 om kategoriinndelingen.

De to med kristendommen kun som tradisjon synes begge at tradisjonene er fine og viktige. Den ene har vært leder i en ungdomsgruppe i kirken, og hun vil gifte seg i kirken, men hun poengterte at det var på grunn av tradisjon og ikke på grunn av tro. Hun følte at hvis hun tok avstand fra kristendommen, så kunne hun ikke ta del i noe av det som har med statskirken å gjøre. Hun sa at tradisjonene er så viktige for henne at de vil hun holde fast på, men poengterte igjen at hun ikke var religiøs. Her ser vi at tradisjonene er viktige, men at religionen ikke er det.

De tre kristne holder også fast på kirkens ritualer, men de har tatt et bevisst valg om å tro på kristendommens Gud. To av dem tok et bevisst valg i forbindelse med konfirmasjonen. Den tredje er oppdratt i den katolske tro. Hun vil kalle seg kristen, men legger til at hun tviler i blant. En av de uttalte:

”Jeg er personlig kristen, og det ble jeg da jeg konfirmerte meg. Jeg tok et personlig valg da. Jeg fikk kristne venner og begynte på KRIK (kristen idrettskontakt, min kommentar) og da fikk jeg mer tro på hva det var for meg. Jeg fikk det litt nærmere, og ikke bare de tradisjonelle tingene som jul og påske.”

Begge ateistene er døpt, men ingen av de er kirkelig konfirmert. Den ene sa han hadde vært ateist hele livet, mens den andre uttrykte seg slik om hvorfor han ble ateist:

”Jeg er oppvokst med søndagskole og bedehuset i ei lita bygd. Tok et valg som 12-13 åring da jeg ikke kunne skjønne hvordan så mange folk kunne basere seg på kristendommen uten å vite så mye mer om det. Jeg satte meg inn i det og begynte å lese, og skjønnte at det ikke kunne være slik. Det provoserte meg at jeg kunne mer om deres religion enn de som trodde blindt på det. Dermed ble jeg ekstremt ateist. Ble provosert av naiviteten deres.”

Det var altså folk som kalte seg kristne som førte til at han tok et helt motsatt livssyn. Den ikke-kristne jenta var både døpt og konfirmert i kirken, men hun hadde aldri vært kristen. Agnostikeren ville ikke utelukke at det finnes noe mer. Også de to uten standpunkt var døpt og konfirmert. Gutten poengterte at han ikke så på seg selv som religiøs, men at han hadde et åpent syn. Han var åpen for at det finnes ting vi ikke kan forklare. Jenta var også sikker på at hun ikke var religiøs. Hun ville ikke tro at det finnes en Gud som er over oss alle, for hadde han villet oss vel, hadde det ikke vært kriger. Hun poengterte at hun hadde et avslappet forhold til religion.

Når vi ser informantenes uttalelser i lys av teorien så er det ingenting som tyder på at de har forlatt etablerte religioner for å velge nyreligiøsitet i stedet, slik det kan tyde på hos Krogseth (Krogseth, 2000:29). Det stemmer mer overens med Høeg som sier at uorganisert religion ikke har styrket seg på bekostning av organisert religion (Høeg (A), 2010:185). Ingen av informantene nevnte nyreligiøsitet i det hele tatt. Botvar antyder at en ny folkelig religiøsitet er i ferd med å overta som kulturell hovedstrømning (Botvar, 2000:139-140), og det ser vi tendenser hos blant informantene. Tradisjonene blir fulgt, men innholdet i dem tar de avstand fra. De beholder altså religionens funksjonelle side, men ikke den substansielle. Jeg vil gå videre med å se på hva som er med og påvirker ungdommen når de skal konstruere sitt livssyn.

4.2 Oppvekst og påvirkning

Hvordan konstruerer ungdommen sin livssynsmessige identitet? Brunstad sier at identitetsetableringen er en prosess som pågår over tid, på ulike nivåer og områder, i møte med kunnskap, erfaringer og opplevelser i lys av større sammenhenger som kultur, religion og tradisjon (Brunstad, 1998: 9-21). Både Brunstad og Krogseth peker på at ytre rammer mangler, og at en konsekvens av dette kan føre til indre oppløsning og truet identitet (Krogseth, 2000:29-34). Men alle vokser opp med en familie, i et lokalsamfunn, og i disse

miljøene blir de påvirket av kulturen rundt. De har fremdeles rammer, selv om innholdet innenfor rammene kanskje er endret. Foreldrenes livssyn kan blant annet ha noe å si for ungdommenes livssynsmessige identitetsdannelse. Jeg ba informantene fortelle hva slags livssyn de mente foreldrene deres hadde.

De med kristendommen som tradisjon, og gutten uten standpunkt, kom fra hjem med samme livssyn som de selv. To av de kristne kom fra hjem som ikke var særlig religiøst preget. Foreldrene til den ene var medlemmer av statskirken, uten å ha noe personlig forhold til det, mens den andre vokste opp med katolske sekulariserte foreldre. I begge familier var det viktig at ungene kjente til hvorfor de feiret jul og påske, og de katolske foreldrene mente det også var viktig at ungene kjente røttene sine. Den siste kristne var ikke helt sikker på hva foreldrene trodde:

”Mine foreldre er ikke kristne, men mor tror det er noe mer, men at kristendommen har tatt litt feil. Hun setter sammen sitt eget. Jeg vet ikke hvor far står, for vi snakket aldri om religion hjemme”.

Jenta uten standpunkt kom fra et kristent hjem. Hos de ikke-kristne var det kun jenta som hadde kristne foreldre. Den ene ateisten sa at foreldrene verken var for eller mot religion hjemme. Far til agnostikeren er også agnostiker, mens moren ikke er religiøs i det hele tatt. Men han legger til at hun ikke utelukker at det er noe mer.

Når vi ser på informantenes svar, var det kun to som tok et fullstendig brudd med sin bakgrunn; de to jentene som gikk henholdsvis fra et kristent hjem til å bli en ikke-kristen, og hun som kom fra et ikke-kristent hjem og ble kristen. De andre har enten samme syn som de vokste opp med, eller det er graderinger, som for eksempel fra å ha vokst opp med kristendom som en tradisjon, til å bli en kristen selv, eller å stille seg åpen fordi de ikke har tatt noe standpunkt enda, mens de vokste opp i en eller annen form for kristendom. Det som er viktig å huske på her at det er informantene som beskriver foreldrenes tro, og ikke foreldrene selv. Kanskje foreldrene ser helt annerledes på sitt livssynsmessige ståsted enn det som kommer frem her? Enten informantene ser på sitt livssyn som en forlengelse av foreldrenes syn, eller som et brudd, virket de trygge på det livssyn de hadde valgt.

Norge er i dag et pluralistisk samfunn der valgmulighetene på livssynsmarkedet er mange, og den enkelte må gjøre sine valg. Anthony Giddens beskriver det å ta ansvar for sitt eget liv som om å ta sjanser, og at man må være forberedt på å ta et mer eller mindre fullstendig brudd med sin bakgrunn (Giddens, 1991:201). Krogseth peker på at oppblomstring av nyreligiøsitet er et symptom på identitetsbelastningen (Krogseth, 2000: 29-34). Hva informantene sa om sitt livssyn, og måten de sa det på, viste ingen indikasjoner på at det hadde vært vanskelig å bestemme seg for sitt livssyn, eller at det hadde vært et vanskelig brudd.

Konstrueringen av livssyn kan ses på med ulike vinklinger. I en verden der uimotståelige idealer, verdier og sosiale ressurser til å støtte seg på er borte, ifølge Hoover, poengterer han viktigheten av selvrefleksjon og selvforståelse (Hoover, 2006:37-38). Brunstad peker på at dagens unge lever i spenningen mellom å være regressiv og å være progressiv. Spenningen beskrives som en kamp der identitetsdannelsen skjer i spenningsfeltet mellom kontrast og sammenheng (Brunstad, 1998:58-67). Løvheim mener tro og identitet stadig må skapes og omskapes i forhold til personlige hendelser og i møte med omverden. Dette er noe som ikke kan arves (Løvheim, 2007:31). Det synes som både de kristne, ateistene og agnostikeren har reflektert og har selvforståelse midt i alle spenningene, men det kan også oppstå spenninger mellom foreldrenes og ungdommens livssyn.

Høeg sier at ungdomstiden handler om å frigjøre seg fra foreldrene, om å bli selvstendige og finne ut hvem de er, og at de fleste ungdommer endrer sin religiøse orientering, noe som ofte resulterer i at de blir mindre religiøst engasjerte (Høeg (B), 2010:45-48). Ja, de unge frigjør seg fra foreldrene, og selv om de har samme syn som foreldrene, kan grunnen være at de har tatt et bevisst valg allikevel. Det å frigjøre seg og bli selvstendige kan også resultere i at de tar samme standpunkt som foreldrene. Det interessante her er han som ble ateist fordi han ikke ville bli som de kristne, som han anså som naive. Det var ingen andre som brukte et annet livssyn som begrunnelse for sitt eget syn. At selvstendigheten har resultert i at de har blitt mindre religiøst engasjerte, stemmer for de to ateistene som kom fra hjem hvor det fantes litt religiøsitet, i alle fall som tradisjon, og hos hun som kom fra et kristent hjem og ble ikke-kristen selv.

Vi snakket også om hvem de mente hadde størst påvirkning på deres konstruksjon av livssyn, De fleste informantene hadde tatt et bevisst valg for eller mot religion, og siden identitet er noe som formes over tid, og som påvirkes av ulike agenter, var dette interessant. Informantenes syn varierte mellom foreldrene, vennene og kunnskap.

Høeg sier at foreldrenes religiøse praksis har innvirkning på hvorvidt barna i voksen alder har en religiøs praksis. Hun sier også at foreldrene er betydningsfulle når det gjelder å overføre sin religion til neste generasjon (Høeg (A), 2010:188-193). To av mine informanter, hvor både jentene selv og foreldrene hadde kristendommen som tradisjon, hadde ulike syn. Den ene mente at det var en blanding av arv, miljø og samfunnet rundt; at det var hva slags støtte og trygghet du hadde fått som var avgjørende, mens den andre var sikker på at det var foreldrene, fordi vennenes meninger var så sprikende. En kristen informant mente det var naturlig at det var foreldrene, fordi de introduserte henne for religionen, og da ble det naturlig å velge det. Også agnostikerens uttalelse kan tyde på at hjemmet har stor betydning når det gjelder hans livssyn, men ikke foreldrenes livssyn. Han sa:

”Far var fra et veldig kristent hjem, men er ikke veldig kristen selv. Han går ikke i kirken en gang til jul, men sier at det sikkert er noe mer. Han er vel mer agnostisk. Mor er fra tjukkeste bibelbeltet på Sørlandet, men er ikke religiøs i det hele tatt. Hun utelukker ikke heller at det er noe mer”

Øystese viser at for hans informanter var det nesten 50 % av konfirmantene som mente hjemmet hadde størst betydning (Øystese, 2000:237). Det er viktig å tenke på at informantenes forhold til foreldrene kan spille inn. Det er litt aldersforskjell mellom en konfirmant og en 17-18-åring, og løsrivelsen fra foreldrene er sterkere jo eldre man blir. I tillegg blir informantene mer reflektert med alderen. Kanskje dette er noe av grunnen til at det ikke var så stor andel av mine informanter som vektla hjemmets betydning som størst. Det var de som er nevnt ovenfor, og de uten standpunkt som vektla foreldrene, selv om de sistnevnte og foreldrene deres hadde ulike livssyn.

Informanten med kristendommen som tradisjon mente venner hadde lite å si for dannelsen av livssynet, for de hadde så sprikende meninger, mente. Venners betydning var størst hos de kristne informantene, enten de kom fra et kristent eller et ikke-kristent hjem.

”Vennene mine har betydd mest. 70 % av alle vennene mine på ungdomsskolen var kristne, og det førte til at jeg også ble det” (kristen)

Både innenfor kristendom som tradisjon og hos den ikke-kristne, var det kunnskapen gjennom realfagene som hadde hatt størst betydning.

”Kunnskap. Jeg lærte mer og mer i naturfag og fysikk og fant ut det gikk ikke an å tro på noe annet enn vitenskapen. Vennene har nok påvirket litt” (ikke-kristen).

Ateistene mente at kristendommen var årsaken (se kapittel 4.1) til deres livssyn. Den ene opplevde de kristne som naive og ville ikke bli som dem, og den andre var oppvokst med kristne verdier som han ikke trodde på. Sistnevnte ville ikke si at det verken var hjemmet eller vennene som hadde påvirket ham mest.

Både foreldre, venner og kunnskap er altså med og påvirker de unges livssynsmessige identitetsdannelse, i større og mindre grad. For 17-18-åringene tyder det på at hjemmets innflytelse har mindre betydning enn for konfirmantene. Jeg skal nå se på en annen påvirkningsagent som alle ungdommer i Norge møter.

4.3 Religionsfagets betydning

Undervisningsdirektoratet sier blant annet dette om fagets formål:

”Som holdningsdannende fag skal religion og etikk også gi rom for refleksjon over egen identitet og egne livsvalg. Opplæringen i faget skal bidra til å stimulere hver enkelt elev i arbeidet med livstolkning- og holdningsspørsmål”⁴.

Er det slik informantene opplever faget; at de reflekterer over egen identitet og egne livsvalg? Stimulerer religionsfaget elevene i deres arbeid med livstolkning og holdningsspørsmål? Eller har Brunstad rett når han antyder at faget har immunisert mer enn kommunisert (Brunstad, 1998:187)? Informantene fortalte om hvordan de opplevde religionsfaget, og jeg lurte også på om faget var med å påvirke deres eget syn. Det er jo muligheter for at det de opplever i faget både kan være med å stadfeste dem i det livssynet de allerede har, eller det kan utfordre dem til å tenke annerledes.

⁴ <http://www.udir.no/grep/Lareplan/?laereplanid=167612>

Informantenes tanker om religionsfaget sprikte fra å være det mest interessante faget, til at det var tåpelig å måtte ha det. Å lære respekt, kunnskap og toleranse ble sett på som viktig. De som var positive til faget begrunnet det med behovet for å lære om andre religioner siden vi lever i et pluralistisk samfunn.

”Flere burde lære om for eksempel islam; og respekt er viktig. Det er lettere når du vet noe om de. Det er mange innvandrere, muslimer, i Norge, og eldre folk tror de er terrorister alle sammen, fordi de ikke kjenner religionen. Det er viktig å gå dypere inn i religionen og tenke og reflektere litt, slik som i religionsfaget” (kristendom som tradisjon).

”Det er ikke så viktig for meg, men det er viktig for skolen. Elevene må forstå hva noe som tar så stor plass i verden går ut på. Fremmedfrykt og intoleranse preger meg og mange andre, og så bruker vi for eksempel islam som syndebukk. Men det er ikke religionen, men menneskene som misbruker religionene det er noe galt med” (ateist).

Dette stemmer godt med REDCo-undersøkelsen som viser at mange elever ser på religionsfaget som et fag der man lærer gjensidig respekt og toleranse overfor annerledes tenkende. Kunnskap om forskjellighet, felles handlinger, personlig kunnskap om andre og felles interesser blir sett på som viktige faktorer (Skeie & Lippe, 2009: 297-299). Også Løvheim peker på at skolen er en møteplass for granskning, kompetanse og dialog, og at det er her de fleste unge møter spørsmål om religion og tro (Løvheim, 2007:214-215). Selv om ateisten ikke så faget viktig for sin del, mente han det var viktig for skolen, for å bekjempe fremmedfrykt og intoleranse. Det var kunnskapen de fleste informantene trakk fram som resultat av faget.

Hos de som var mer negativt innstilt til faget, var begrunnelsene at det er lite interessant for mange og at kunnskapen ikke hjalp, fordi teori og praksis ikke stemte overens:

”Det er tåpelig at vi skal kunne noe om det. Religion er for helt spesielt interesserte. Det hjelper ingenting å lære om en religion for å forstå konflikter, det så vi med Muhammed - tegningene. Da hjalp det ikke å kunne noe om islam. Vi lærer at islam vil fred, og hvis islam ikke fører til fred så har det med kulturen å gjøre. Det er rart at de mener at kulturen skal bygges opp om religionen, og hvis noe er galt så er det kulturens feil” (ateist).

Begrunnelsene for synet på religionsfaget varierer altså. Det denne ateisten så av religiøsitet virket ikke troverdig.

I REDCo-undersøkelsen var det stor enighet om at faget burde være valgfritt (Skeie & Lippe, 2009: 414). Ingen av mine informanter ga uttrykk for dette, men det kom forslag om å legge faget inn under samfunnsfag. Det var ateistene, og én uten standpunkt, som var mest negative til å lære om religion. Det er ikke et overraskende, siden ateistene ikke tror det finnes noen Gud. Guder er det i de fleste religionene. De kristne var positive til faget, kanskje fordi de selv er en del av en religion og vet hvor viktig det er å bli respektert sitt for sitt syn.

Læreplanen for religionsfaget legger opp til at elevene skal stimuleres i sitt arbeid med livstolkning- og holdningsspørsmål.⁵ Bidrar faget til dette? Påvirker faget deres livssyn? De fleste svarte et klart nei; de ble ikke påvirket når det gjaldt sitt eget livssyn. Noen mente det var med å påvirke synet deres på andre religioner enn sin egen. Her er andre argumenter:

”Nei, det er så nøytralt., men for de som ikke tror på noe så kan det være de tenker: Å, ja, er det sånn det er” (kristen).

”Nei, men jeg har blitt mer opplyst om ulike muligheter” (jente, ikke standpunkt).

Gutten uten standpunkt var helt uenig i dette og sa: ”Ja, absolutt. Undervisningen om alle religionene har absolutt bidratt til mitt syn.” Agnostikeren ble også påvirket i sitt syn jo mer kunnskap han fikk. En kristen ble litt påvirket, fordi det ga henne en større forståelse, og den ene ateisten ble forsterket i sitt syn. Han sa: ”Jo mer vi går inn på religionene, jo mer skurrer det, og jo sikrere blir jeg.”

Faget påvirker altså ved at de blir trygge på eget livssyn, mens andre ikke blir påvirket i det hele tatt. Brunstad mener det virker som om den institusjonaliserte religiøsiteten elevene har møtt på skolen har immunisert mer enn kommunisert, og at en vellykket religiøs sosialisering krever sterkere integrering av de praktiske, rytmiske, visuelle og rituelle sidene ved stoffet som skal formidles. I og med at skolen ikke skal fungere som noe trosfelleskap, ligger det klare begrensinger her (Brunstad, 1998:268).

⁵ <http://www.udir.no/grep/Lareplan/?laereplanid=167612>

Det er en nærliggende tanke at Brunstad har rett. At teori kan være tørt og kjedelig er ikke vanskelig å forstå, men det er klare begrensinger i skolen for hvor mye man kan gjøre ut av religionsundervisningen. Det er ikke lov å forkynne eller å utføre ritualer; dermed sitter man igjen med teorien. De som er så heldige å bo i en storby, eller har et religiøst mangfold i nærheten, kan besøke ulike religioners gudshus og få et mer spennende møte med religionen. To av mine informanter var inne på dette:

”Vi var i moskeen i Sandens og fikk religionen forklart fra hans ståsted” (kristen).

”Vi hadde besøk av en buddhist på skolen. Det blir veldig interessant når du får muligheten til å spørre en buddhist. Da får du helt andre svar enn det en bok kan gi” (jente, ikke standpunkt).

Dette syntes å være mer interessant og levende for elevene enn kun teori. Mitt materiale synes å bekrefte Brunstads syn om at religionen elevene møter på skolen, immuniserer mer enn den kommuniserer, og at undervisningsdirektoratets hensikter med faget da ikke slår til.

4.4 Massemediens innflytelse

Det er slått fast at mediekulturen er viktig for unges identitet, og media og religion påvirker hverandre (Hoover, 2006,39). Da vi snakket om å lese om religiøse temaer i aviser eller på Internett, var svarene nokså varierte både når det gjaldt hva de leste og hvor ofte.

En kristen leste om Midtøsten-konflikten. Hun hadde vært i Israel med Solidaritets-komiteen på skolen og var derfor opptatt av det som skjedde der. En annen kristen sa hun kanskje leste om overgrepssaker i den katolske kirken, siden hun var oppvokst katolsk. En ateist leste kun om religiøse saker i avisen hvis det var innblandet i Pondus, mens agnostikeren, leste om innvandringsspørsmål på nettavisene og syntes det var interessant. Da fulgte han med på debatt-trådene til VG-debatt. Han sa også:

”Da det var terrorangrep i Stockholm gikk jeg selvfølgelig rett inn og så på det og tenkte: ”Det er islam.” En skal liksom engasjere seg i samfunnet, og da er religion noe å engasjere seg i, siden den har en veldig sterk rolle i samfunnet. Jeg møter nye ideer og tanker hver dag.”

Her ser vi altså at når det er noe som opptar dem, så leser de om det. Agnostikeren fikk også nye tanker hver dag på grunn av massemediene. Gutten som ikke hadde tatt standpunkt, sa han kanskje var inne og leste en artikkel en gang i måneden ”om noe som interesserer meg eller påvirker meg. Alt fra norsk stat i forhold til religion eller hijab er interessant.” Jenta uten standpunkt leste sjelden om religiøse temaer, det eneste måtte være viss det var diskusjon rundt et TV-program, som for eksempel *Trekant*. Slike diskusjoner mente hun var fengende.

Informasjonen om religiøse temaer som informantene får gjennom massemedia er med og former deres livssynsmessige identitet. Det som fanger deres oppmerksomhet er ofte kontroversielle temaer. Dette stemmer overens med Botvars syn om at massemediene ser religion og kirke som godt stoff (Botvar, 2000:139-140).

Det er klart massemediene setter religion på dagsorden når det er store religiøse konflikter, eller når det er kontroversielle spørsmål som kommer opp. Mediebildet er med å påvirke ungdommens forståelse av religion, og da kan det fort bli utradisjonelle trekk i deres tro, siden de ikke får helheten i religionen, men bare utvalgte deler, som heller ikke alltid er representative for religionen. Mediene griper fatt i katastrofer og skandaler, og er mindre interessert i hva en religion egentlig dreier seg om.

Både mediene, og at Norge har blitt et pluralistisk samfunn, fører til at muligheten for å velge sin tro har blitt større. Med manglende bakgrunnskunnskap om religionene og mediens presentasjon av dem, kan det være vanskelig for de unge å vite hva en religion eller et livssyn egentlig står for. Løvheim peker på at mangfoldet av informasjon kan vise ulike sannheter eller ulike tolkninger av hva som er autentisk, troverdig og relevant kunnskap innen en viss religion (Løvheim, 2007:31). Hva skal ungdommene tro?

Hjarvard peker på en voksende interesse for både kristendom og islam, og han viser til hijabdebatten i mediene, og til bøker og filmer som *Da Vinci Koden*. Han peker også på at mediene når lenger enn institusjonaliserte religioner, noe som gjør at de religiøse forestillingene endrer karakter (Hjarvard, 2008:157-158). Fremstillingen av det religiøse i mediene påvirker ungdommene. Jeg spurte dem om hva de selv syntes var den viktigste

kilden til informasjon religioner. De svarte da at Internett er den mest brukte kilden, fordi den er lettest tilgjengelig. Det var også andre grunner for å bruke Internett:

”Spør du folk så får du deres synspunkt, mens på nettet får du mange synspunkt. I moskeen i Sandnes fikk vi det fra hans ståsted, og da skilte jihad seg veldig fra det som kommer fram i media. Han la det fram fra sitt synspunkt, mens på nettet kan det være både nøytralt og fra begge sider. Vi må være kritisk til kildene. Viktigste kilden er å tenke selv” (kristen).

”De som tilhører noe har jo hvert sitt syn. Sekulariserte syn blandes sammen, og det de sier behøver ikke engang ha noen betydning for religionen. Så jeg vil ikke si at Internett er en viktig kilde. Det har ikke så mange gamle tekster. Vet ei søren. Men Internett er nok første søkemiddel, og sannsynligvis også det siste. Er det noe viktig, så står det på Internett” (ateist).

”Skal du være sikker på at alt som står er riktig må du nok i et leksikon. Jeg ser ofte en dokumentar på nettet. Forhåpentligvis er det da en dokumentar som representerer flere syn. Det blir lett farget hvis programlederen for eksempel er professor i evolusjonsteori. Men uansett kilder du bruker, vil den som uttaler seg farge det som blir sagt. Også på nettet er det ulike briller å se ting med” (agnostiker).

De var ikke alltid sikre på om Internett var den viktigste kilden, men det var i alle fall den lettest tilgjengelige kilden for å få mye informasjon fort.

Løvheim peker på at individ uten formell utdanning eller mandat kan bli en religiøs autoritet på Internett (Løvheim, 2007:65). Dette er en utfordring for den som søker informasjon. Hva er rett; hva skal man tro på? Utdanningsdirektoratet sier følgende om grunnleggende ferdigheter i religion og etikk:

”Å kunne bruke digitale verktøy i religion og etikk innebærer kunnskapsinnhenting, kunnskapsbearbeiding og presentasjon. Det betyr også å utøve kildekritikk og etisk skjønn ved bruk av digitale verktøy.”⁶

Jeg spurte informantene om de ofte søkte på Internett etter religiøse temaer, og de fleste søkte kun i skolesammenheng. En av ateistene hadde brukt Internett uoppfordret i denne sammenheng:

”Det hender jeg leser om meditasjon, det østlige og alt som dreiser seg om det. Det å få kontakt med ditt indre. Det er også interessant med bibelen.no. Det hender jeg leser der hvis det er noe jeg lurar på, hvis det er et absurd bibelsitat for eksempel, men det er sjelden.”

⁶ <http://www.udir.no/grep/Lareplan/?laereplanid=167612&visning=4>

På spørsmålet om hvorfor han søkte på Internett, var svaret at det var det enkleste, men hvis han hadde hatt folk rundt seg som kunne noe om det, så hadde han spurt dem. Han fortsatte:

”På nettet kan jeg kople sammen flere lenker og få et mer objektivt syn. Spør du en kristen, blir det for subjektivt.”

Den andre ateisten søkte også på Internett i denne sammenhengen, men kun for å se etter ”løgne⁷” bommerter:

”Jeg har skummet gjennom Bibelen etter ting som skurrer. Når vi må lese den kan jeg jo gjøre det om til noe artig. Jeg husker ingenting. Leste bare overskriftene for å se om det var noe ”løye⁸”.

Den ikke-kristne søkte etter Zenbuddhismen:

”Det er interessant, og jeg kunne kanskje tenke med å tilhøre selv. Det ligger mye fint der, men det er alltid noe du ikke liker også, Du kan meditere, og det er jeg interessert i, for det er en del av kampsporten også (Min kommentar: Hun driver med kampsport). Jeg søker på nettet fordi jeg ikke kjenner noen buddhister.”

Også gutten uten standpunkt søkte av og til på nettet.

”Jeg har sett filmer på Youtube om religion, sett ulike synsvinkler på islam for eksempel. Det er interessant. Jeg har ikke så veldig kontakt med troende muslimer, så det er enklere å søke på nettet.”

Det kan synes som om ungdommene søker etter noe som kan stadfeste deres syn, og ikke like mye etter å få utvidet kunnskapen. Mia Løvheim har rett i at skolen blir en kompetanseformidler som gir tilgang på ressurser for kildekritikk av informasjon som finnes på Internett, og at den skal gi kompetanse til å håndtere mangfoldet av ulike uttrykk som unge selv utvikler (Løvheim, 2007:214-215). Svarene viser at skolen har et godt stykke igjen når det gjelder å lære ungdommene kritisk kildebruk.

Mine informanternes bruk av Internett stemmer overens med Lyndbys resultater hvor det kun var 1/3 som mente at Internett var en viktig kilde til spørsmål om tro og religion for unge mennesker (Lundby, 2010:114). Det stemmer også overens med Løvheims undersøkelse der den store majoriteten aldri brukte Internett til religiøse formål (Løvheim, 2007:105), og med Hjarvard som peker på at 2/3 aldri bruker Internett til opplevelse, kontakt eller informasjon

⁷ ”Løgne” adjektiv, flertall, betyr morsomme/ til å le av, men ofte med en negativ undertone

⁸ Løye: moro, skjemt

om religiøse emner (Hjarvard, 2008:202). Informantene mine brukte Internett i forbindelse med religion hovedsakelig til skolearbeid og ikke til egen ”oppbyggelse”.

Om 17-18- åringene er kildekritiske varierer. En av ateistene sa:

”Det er lettere å søke på nettet enn å spørre folk. De du spør er ikke objektive. På nettet kan jeg kople sammen flere lenker og få et mer objektivt syn. Det blir for subjektivt å spørre for eksempel en kristen om noe han tror selv.”

Hvor kildekritisk han er kan vel diskuteres. Alt avhenger av hvem han spør og hva slags lenker han kopler sammen, men dette sa han ingenting om. Generelt kan det se ut som om informantene er lite kritiske til Internett. Den som viste tydeligst kildekritikk var agnostikeren som var bevisst på at uansett kilde som brukes, så er det farget av den som har uttalt seg der.

Lundby sier at mennesker i dag henter ressurser fra medialiserte religiøse uttrykk, og disse brokkene bygger de inn i sin egen livsforståelse (Lundby, 2010:118-131). Brokkene fra ulike medier gir informanten et bilde av religioner som da ofte ikke stemmer overens med slik religionen virkelig er. Nå er det er ulike syn på mediens kraft, så hvor mye disse brokkene betyr er uklart. Lundby sier at ressursstrømmen fra mediene ikke behøver å bety så mye for enkeltmennesket, fordi det ofte dreier seg om teori, mens livstolkning handler mer om erfaring (Lundby, 2010:111-112). Brunstad derimot sier at mediene fyller, erstatter eller overtar langt på vei den rollen og det rommet som tradisjonene tidligere hadde, og at mediene har en stor og formende kraft som fyller det rommet tradisjonene tidligere hadde (Brunstad, 1998:9-21).

Det var få informanter som brukte mediene i arbeidet med sitt eget livssyn. Det virket heller ikke som at mediene fylte, erstattet eller overtok tradisjonens rom. Informantenes situasjon stemmer nok mer overens med Lundby som sier at skoleelevene bruker Internett til skolearbeid, men at de religiøse spørsmålene de arbeider med der ikke følger dem ut i hverdagen (Lundby, 2010:118-120). Kan brokkene fra mediene ha noe å si for deres religionsforståelse?

4.5 Ungdommens begrepsforståelse

Hvordan definerer de unge ulike religiøse begreper? Holmqvist mener at det ikke alltid er sammenheng mellom tradisjonelle trosoppfatninger og trosinnholdet til dagens unge, at dogmatiske læresetninger ikke er viktig i ungdommenes livssyn (Holmqvist, 2007:50-51). Jeg vil se på forståelsen av begrepene *religion* og *religiøs*, *meningen med livet* og *Gud*. *Religionsbegrepet* er interessant fordi det er rammen rundt de andre begrepene. Hvem informantene mener kan kalles *religiøs* er interessant for å se om deres begrepsdefinisjon stemmer overens med det de sier er deres eget livssyn. Begrepene *meningen med livet* og *Gud* er begreper som ofte går igjen innenfor religionene, og derfor synes jeg det er interessant å se om ungdommens forståelse av disse begrepene stemmer overens med etablerte religioner; i denne sammenheng kristendommen, siden det ikke er andre religioner representert i materialet mitt.

4.5.1 Religion og religiøs

En tradisjonell oppfatning av begrepet *religion* er at det er troen på en overnaturlig makt/vesen (Afdal mfl., 1997:45)⁹. *Religiøsitet* forstås som å leve ut religionen sin. Jeg ba informantene si hva de tenkte om begrepet religion. De nevnte de store verdensreligionene og tradisjoner, men blant de som hadde noe mer å si, var det både positive og negative vinklinger til begrepet.

De positive pekte på at de troende har noe å støtte seg til (kristendom som tradisjon), trøst, veiledning, oppmuntring; at du føler du har noen som hører på deg (kristen), og som en annen kristen sa:

”Folk har et avslappet forhold til religion, men hvis noen dør, eller det skjer en ulykke, tror jeg folk blir mer knyttet til religionen igjen. Folk søker til religioner fordi de ikke får svar andre steder. Greit å ha et sted å plassere dette” (kristen).

Blant de som hadde en negativ tilnærming til begrepet var naturlig nok ateistene. Den ene kalte religion for ”en maktform som hjernevasker folk.”, mens den andre kalte det:

”Naivitet, skylapper. De prøver ikke å se det som er, de søker ting som ikke kan bevises. Religion er å forklare ting unaturlig, når det kan forklares naturlig. Det er tåpelig.”

⁹ Det finnes ulike religionsdefinisjoner (Kvamme mfl., s20-36), men jeg holder meg her til Afdal sin

Agnostikeren mente religion var et onde for evolusjonsteorien, fordi religionene nekter observasjon. Han kalte de religiøse for arrogante. Grunnen var at hvis han ba de bevise at det er en Gud, så fikk han til svar ”Bevis at det ikke er noen Gud.” Dermed mente han at de var arrogante.

REDCo-undersøkelsen konkluderte med at uansett religiøs tilknytning, så forstod de norske informantene ordet ”religion” på en nesten akademisk måte, der deres tanker og assosiasjoner dreide seg om kunnskap *om*, mer enn erfaring *med* religion (Bertram-Troost & Miedema, 2009:31-34). Det kan tyde på at mine informanter også har en mer akademisk tilnærming til begrepet. Det de har av erfaringer med religion er lite, og er veldig ofte knyttet til barndommen (se kapittel 4.6.1 og 2), og dermed er det kunnskap og teori de har mest av.

Ifølge Mia Lövheim kan religionen blant annet være et redskap til å håndtere eksistensielle spørsmål, men den kan også føre til skyld, angst, ensomhet og stille spørsmål om menneskeverdet (Lövheim 2007: 30 og 142). Dette kom tre av informantene inn på. En av de kristne fant trøst i hverdagen, en annen kristen poengterte at religion var noe en viet livet til og som preget tenkemåten. Ateisten så på religion som en trussel mot videre utvikling. Det var ingen som nevnte skyld eller angst. Det kan være fordi de enten ikke tror at noe er synd, eller fordi de ikke bryr seg. Dette er tendenser i tiden vi lever i, at det ikke snakkes om negative ting i religionene, som begrepet synd, men fokuseres kun på det positive.

Begrepsforståelsen av *religion* skilte seg ikke ut fra den tradisjonelle oppfatningen. Ingen av informantene nevnte nyreligiøsitet som en religionsform, kanskje fordi de ikke er bevisste brukere av den, eller kjenner noen som sier de er nyreligiøse. Dette stemmer overens med Øias undersøkelser når han sier at nyreligiøse trosholdninger ikke er særlig utbredt blant unge (Høeg (B), 2010:45).

Jeg spurte også om de kjente noen de ville kalle for religiøse personer, og hva som i deres øyne gjorde disse religiøse. Det som gikk igjen både hos de med kristendom som tradisjon, agnostikeren og de uten standpunkt, var oppfatningen av at du må gå i religionens gudshus, tørre å si at du tror og praktisere troen.

Ei kristen jente hadde både kristne og muslimske venninner, og hun mente muslimene viste mye tydeligere enn de kristne at religionen betydde mye for dem. Blant annet tok de igjen når noen rakk ned på dem, og dette, mente hun, viste hvor viktig religionen var for dem. En annen kristen mente at ingen kunne oppfylle alt til punkt og prikke. Hun syntes ikke folk behøvde å oppfylle alt for å kalle seg religiøse.

Agnostikeren kjente flere religiøse; de går ofte i kirken, legger ut bibelvers på Facebook, ”og da synes jeg det begynner å bli litt kristent”, sier han. Han kjenner også flere som kaller seg kristne, men som ikke gjør noe mer ut av det. Og han la til:

”Og så har du de som stadig, gjennom sosiale medier, prøver å spre ord om Jesus og Gud, har bibelvers der, samtidig har de gjerne t-skjorter hvor de reklamerer for det. Da blir det religiøst.”

Gutten uten standpunkt sa at en personlig kristen er en som er overbevist om sentrale kristne verdier; troen på Gud og Jesus, og at de tar aktivt del i det kristne fellesskapet. Men han mente det var mange nyanser:

”Noen kaller seg personlig kristne uten å ha så stor tro. For å kalles religiøs må du tilhøre en gruppe som tror på en Gud, tro på noe som ikke er vitenskapelig bevist og på en lære som skal prøve å gjøre livet best mulig for fellesskapet. En slags levemåte hvor det de tror omsettes i handling. De som er svært religiøse går i kirken flere ganger i uken og gir klart uttrykk for sin tro og sine verdier.”

For begrepet religiøs var de fleste informantenes uttalelser innenfor den tradisjonelle oppfatningen. Det som skilte seg ut var graden av religiøse aktiviteter, der den ene kristne mente at man ikke måtte oppfylle alt for å kalle seg religiøs. At dette kommer fra en kristen kan tyde på at vedkommende er mer kjent med begrepet nåde enn de andre. Hun har også kanskje mer kunnskap om frelse i kristendommen; at den ikke skjer på grunn av gjerninger (eller ut fra hvor flink du er til å oppfylle alle bud og regler), men at frelse mottas av nåde ved tro. Informantene graderte religiøsiteten, og noen av de syntes det kunne bli vel mye med de ”svært religiøse”.

4.5.2 Meningen med livet

I religiøs sammenheng ser man ofte på meningen med livet som det å gjøre Guds vilje. Hva tenker mine informanter om dette begrepet? Vil de kristne informantene ha dette overordnede målet i tankerne? For ateistene er det jo utelukket å kople begrepet til noe som har med Gud å gjøre, siden de ikke tror på noen Gud. Det som kom frem av samtalen med informantene var ganske interessant.

Dette var tydelig et vanskelig tema. De med kristendom som tradisjon sa:

”Jeg har ikke funnet den ennå. Tror jeg finner den etter hvert; i 40-50-års- alderen. Lurer av og til på om det bare er utdanning, jobb og død, eller om det er noe mer.”

”Leve det livet du kan leve. Oppleve kjærighet og kunne leve et godt liv, men livet kan være godt selv om du sitter på gaten og tigger, fordi du har det godt med deg selv og har folk som er glad i deg, og du er glad i folk. At jeg betyr noe for folk, og at folk betyr noe for meg er viktig.”

Den ene reflekterer om det muligens er noe mer enn bare dette livet, mens den andre peker på at det er å ha et godt liv, men at det er relativt hva et godt liv er.

De kristne la vekt på å leve det livet du kan innenfor de lover og regler du må følge, og at familie og venner ga livet mening. En av de la til:

”Det varierer fra folk til folk. Jeg er i en søkende fase, så jeg vet ikke helt. Da jeg turnet var det meningen med livet. Det jeg holder på med; at jeg har lyst til å komme videre, gir mening. Men om dette er den store meningen med livet, vet jeg ikke.

En annen kristen sa med en latter at hun ikke hadde fått beskjed om det ennå. Som vi ser, er det heller ikke noen kristne, som setter livet sitt inn i en større sammenheng der mennesket er en del av Guds skaperverk som Gud har planer og tanker for. Den ene kristne lo da hun sa hun ikke hadde fått noen beskjed om det. Latteren hennes kan ha vært både et uttrykk for usikkerhet; at det er vanskelig å ta så store ord i munnen, og det kan ha vært sagt som fleip, fordi hun ikke visste hva hun skulle svare. At to av de tre kristne ikke koplet Gud inn i dette, er overraskende. Her kan det virke som om Gud ikke er en del av livet deres allikevel; at han bare er der når de har det vanskelig. Dette kan minne om nyreligiøsitet hvor du er på et marked og forsyner deg av det som passer deg der da, uten at du forplikter deg til noe.

Går vi til de ikke-troende, dreier det seg om hva en selv gjør ut av livet, og at livet i seg selv er mening nok. De to uten standpunkt sa følgende:

”Umulig å svare på. Føler at det er å holde arten i live, men det nok mer kompleks og sammensatt enn det.” (gutt).

”Et stort spørsmål. Jeg har ikke funnet meningen med livet, men har funnet en liten brøkdel av den: Å utnytte de ressursene jeg har fått til å hjelpe andre. Jeg er dyslektiker og har valgt å bli lærer fordi jeg dermed har en annen kompetanse enn mange andre.” (jente).

Flere av informantene syntes det var et veldig vanskelig spørsmål, og livssynet deres stemte ikke alltid overens med tradisjonelle meninger om dette.

Ateistenes syn overrasker ikke, da de ikke regner med en åndelig dimensjon i livet sitt. De to som ikke har tatt noe standpunkt ennå, var åpne også her når det gjaldt å finne den store meningen med livet. Ateistenes syn overrasker ikke, da de ikke regner med en åndelig dimensjon i livet sitt. De to som ikke har tatt noe standpunkt ennå var åpne, også her, når det gjaldt å finne den store meningen med livet.

Ifølge Holmqvist er det i denne sammenhengen vennene som er det viktigste for ungdommen, og religiøs tro det minst viktige. Hans informanter ga tydelig uttrykk for at livet ikke trenger noen spesiell mening, fordi livet er godt nok i seg selv (Holmqvist, 2007:11-112). Dette ser ut til å stemme overens med mine informanters syn, i motsetning til Brunstads syn som sier at mennesket er et meningssøkende vesen. Kun én informant sa hun var i en søkende fase, og det var ei kristen jente. Derimot stemmer det at identitetsskapingen går over tid, på ulike nivåer og områder i møte med kunnskap, erfaringer og opplevelser (Brunstad 1998:9-21).

4.5.3 Gud

Gud er et sentralt begrep innenfor religionene, og jeg ba mine informanter si hva de tenkte om dette begrepet. De fleste tenkte på de store religionene, men de hadde også mer å si. En av de med kristendom som tradisjon mente Gud var svaret på alt kristne lurte på og at Han var alle kristnes far. Den andre i denne gruppen så på Gud som en kraft, mer enn en person, og hun la til:

”En mann og en hånd, som på bildene. Da jeg var liten satt han i himmelen, men hvor er himmelen? Det er en god Gud. En kan ha nærkontakt hvis en vil. For meg er han veldig fjern, men jeg kan få ham nær hvis jeg vil.”

Her ser vi at de har en del kunnskap om kristendommens Gud; de kjenner noen av symbolene for Ham. Men her er også nyreligiøse trekk når Gud blir definert som en kraft mer enn som en person.

Den ene kristne mente Gud er snill og nær hos menneskene, og at han vil det beste for oss. De to andre kristne hadde litt mer problemer med å definere hvem Gud er:

”Skaperen, men jeg sliter litt her. Vet ikke hvor jeg skal plassere ham. Jeg vet at han er overalt og at han er en god Gud. Dette skiller kristendom og islam, synes jeg. Allah er mer en hersker som befaler, mens Jesus sier: Jeg vil dere skal gjøre slik og slik, men jeg tilgir dere hvis dere ikke gjør det. Jeg har lært at han er over alt, men jeg føler ofte at han er ganske fjern. Det er vanskelig å definere, derfor sendte han Jesus. Folk kan ha noe å forholde seg til. Om du tror Jesus er Guds sønn eller ikke er så, men han har i alle fall levd”.

”Vanskelig spørsmål. Han er utfyllende med det jeg ikke forstår og som jeg trenger hjelp til. En person, som Jesus. Jesus og Gud går litt i ett for meg. Han er god, men han kan ikke styre alt som han vil, for da hadde det ikke vært som det er i dag. Gud har latt oss leve livet på jorda, så er det opp til oss hva vi gjør ut av det. Ber vi, så kan han hjelpe”.

Definisjonsproblemene hos to av de kristne synes jeg er interessant. Blant annet mente en at Gud ikke krevde like mye som Allah gjør, og at hvis vi ikke ville gjøre det han ville, så tilga han oss allikevel. Den andre kristne var ikke helt sikker på det med Gud som skaper, og hun hadde heller ikke klart for seg forskjellen på Gud og Jesus.

De ikke-troende varierte også i sine syn. De tror jo ikke at det finnes en Gud, men allikevel sier den ene ateisten at det bare er tull at vi har en fri vilje, for Gud vet jo hva som skal skje allikevel. Agnostikeren sa han hadde et panteistisk syn på Gud. Informanten som ikke var religiøs mente først at Gud var allsidig, og at det var mange guder, men konkluderte med at hun ikke trodde det fantes noen Gud.

Den ekstreme ateisten, begynte forklaringen med ”Hvis det er en Gud.” Akkurat dette utsagnet kan tyde mer på at han er agnostiker enn en ekstrem ateist. Det kan virke som om han allikevel tror at det er en Gud, men han viser nok bare til de kristnes lære, som han karakteriserer som tull. Her er det han sa:

”Hvis det er en gud, så er Gud alt og intet. Begrepet Gud er en overnaturlig skapning eller kraft som islam, jødedom og kristendom tror på. Jeg har ikke noe forhold til Gud. Hadde det vært en Gud så hadde jeg hatet ham. En god religiøs Gud finnes ikke. Når han kan leke med ungene sine slik han gjør, at han vet på forhånd hvem som skal komme til himmelen eller ikke, og lar halvparten av jordas befolkning sulte og lide, lar folk misbruke makten sin, da er han enten ikke allmektig, eller så er han ikke god. Det er bare tull at vi har en fri vilje, han vet jo hva som skal skje”.

De to som ikke har tatt noe livssynsmessig standpunkt, hadde også sine tanker om Gud. Han ble beskrevet som en illusjon, som noe som både var forklarlig og uforklarlig. Her ser vi igjen at informantenes begrepsforståelse skurrer. Hvis Gud er en illusjon; altså noe som ikke finnes, hvordan kan han da samtidig være god? Det ser ut som om de unge definerer religiøse begreper ut fra egne behov; altså et nyreligiøst trekk. En beskrev også Gud som en kraft, mer enn en person (kristendom som tradisjon); et syn som ikke stemmer overens med kristendommens lære.

Repstad sier at Gud, for ungdommene, har gått fra å være dommer til å bli en nær, men allmektig venn (Repstad, 2005:267-268). Dette finner vi eksempel på hos den kristne jenta som skilte mellom Gud og Allah og mente at hvis vi ikke vil det Gud vil, så tilgir Gud uansett. En uttalelse som kan tolkes som ”Det er ikke så nøye.” Botvar sier mange betrakter Gud som en det går an å ha kontakt med og be til, men at noen også blander kristne trosdogmer og for eksempel sjelevandring eller stjernetydning (Botvar, 2000:145-148). Av de informantene som trodde det fantes en Gud trodde de fleste at han var nær og at du kunne ha kontakt med ham hvis du ville.

Brunstads uttalelser om at begrepet Gud har ulike tolkninger i dag, ser ut til å stemme med mitt materiale. Ifølge ham betyr Gud, for de troende, noe trygt og en hjelp i vanskelige situasjoner, mens hos ateistene er Gud mennesketanker og livsløgn. Mellom disse ytterpunktene er de som er åpne for at det finnes en åndelig eller transcendent verden (Brunstad, 1998:188ff). Materialet mitt ser ut til å stemme med dette.

4.6 Tro uten tilhørighet, eller tilhørighet uten tro?

Hva kjennetegner 17-18-åringenes livssynsmessige identitetsdannelse? Har de tatt sitt standpunkt en gang for alltid, eller opplever de at de er underveis mot et eller annet livssynsmessig ståsted? Søker de etter noe å tro på?

4.6.1 Religiøs søken

Da jeg spurte informantene om de var på leting etter en tro, svarte flertallet et klart nei. Ei med kristendom som tradisjon følte ingen trang for å finne noe å tro på. Hun følte hun var midt i mellom kristendommen og ateisme. Når det gjaldt kristendommen mente hun at hun hadde vært veldig lykkelig hvis hun hadde trodd på den, fordi religion kunne være en hjelp mot ensomhet, og en hjelp i situasjoner med dødsfall i familien. Hun helte mot ateismen fordi hun mente å ha kontroll over alle kriser i livet sitt, men samtidig visste hun ikke helt hvordan hun ville reagere hvis det kom en krise. Den andre jenta med kristendommen som tradisjon sa hun kunne komme til å bli søkende i situasjoner der hun ikke følte tilhørighet til noe, og når hun ikke fant svar. I slike situasjoner ville hun søke tilhørighet til noe; uten at hun utdypet hva dette ”noe” var.

De andre som svarte nei på spørsmålet om de var religiøst søkende var tilfreds med situasjonen slik den var, selv om de ikke hadde funnet svar på alt. Agnostikeren sa at han søkte etter svar på nøyaktig de samme spørsmålene som mange religiøse gjør, men ikke på samme måten. Han var interessert i hvordan universet oppstod, men han søkte ikke gjennom religion; men gjennom vitenskapen.

En kristen, som poengterte at hun tvilte litt, følte hun ikke hadde fått svar på alt, og derfor kunne det hende at hun ville kalle seg en søkende. Ateisten mente alle er litt religiøst søkende, men det var ikke noe som var spesielt viktig for ham. Han mente at det ikke var bra å tenke for mye, men å slå seg til ro med slik han hadde det.

Her ser vi altså at den ene med kristendom som tradisjon ikke følte noen trang til å finne noe å tro på nå når alt var vel, men at hun i vanskelige situasjoner kanskje ville søke tilhørighet til noe. Den andre som muligens ville kalle seg søkende var en kristen som tvilte litt, fordi hun ikke hatt funnet svar på alt. Utsagnene fra mine informanter ser i hovedsak ikke ut til å stemme overens med Brunstads syn som sier at mennesket er et meningssøkende vesen (Brunstad 1998:9-21).

4.6.2 Erfaring fra religiøse samlinger

Når informantene skal konstruere sitt livssyn er det interessant å se hvor de henter stoffet fra. Jeg har tidligere sett på påvirkninger fra hjemmet og vennene, fra religionsfaget og fra mediene (kapittel 4.2, 4.3 og 4.4.). Det er også interessant å se hva slags erfaringer de har fra livssynsmiljøer. Alle hadde erfaring fra minst én religiøs samling, men erfaringene var ulike.

Å gå i kirken på julaften syntes mange er en koselig og fin tradisjon med god stemning når familien går sammen. De har pyntet seg, og det er orgelmusikk. Men mye er også avhengig av om de oppfatter presten som kjedelig eller ikke. En med kristendom som tradisjon, sa at totalopplevelsen av religiøse samlinger er positivt, men ikke positivt nok til at hun går på en vanlig søndag. Samme informant hadde også vært med en venn i en pinsemenighet, men det ble for ekstremt. Hun opplevde det som fremmed og skremmende. Den andre med kristendom som tradisjon, hadde gått i kirken da hun hadde lederansvar. Hun gikk ikke mye nå, fordi det ble for mye fokus på det å være kristen.

De tre kristne informantene synes det er godt å samles med andre som har samme verdier som dem selv, men de er ikke alltid enig i formen. En av dem synes at noen typer gudstjeneste er kjedelige og gammeldagse, men hun gikk i kirken når hun hadde tid. En annen syntes det kunne bli litt mye når mange kristne var sammen, men at stemningen var viktig. Hun likte også for eksempel en nyttårssamling med temaet "*Ett skritt videre*", for det fikk henne til å tenke: "Hva er mitt skritt videre?" Den tredje kristne mente gudstjenesten ga henne tilhørighet. Det var kjedelig da hun var liten, men nå forstår hun mer og velger selv om hun vil gå eller ikke.

En av ateistene hadde vært i kirken i barnedåp, og uttalte "Jeg var fysisk til stede, men ikke mentalt, så jeg fikk ikke med meg hva som skjedde." Han hadde også vært med på tenåringstreff i kirkens regi, og likte det sosiale, men stakk ut hver gang det var noe religiøst.

Den ene gutten uten standpunkt opplevde konfirmasjonen i kirken som skuffende, fordi den var mindre kristen enn han hadde forventet. Kirken hadde prøvd å være kul og moderne, men det slo feil hos ham. Gudstjenestene opplevde han likevel som en fin stemning, og hans konklusjon var at det meste var greit. Jenta uten standpunkt likte også stemningen, og hadde totalt sett et positivt inntrykk av religiøse samlinger.

Den ikke-kristne jenta likte å reise på leir, men hadde negative erfaringer med både bibeltimer og prekener som ble for kjedelige og lange. Totalopplevelsen av religiøse samlinger hadde gitt henne "null" forståelse, ifølge henne selv. Agnostikeren likte også det sosiale på tenåringstreffet, men han var ikke til stede på andaktene. Hans erfaring av tvungne skolegudstjenester var veldig negative, ikke minst fordi en prest hadde talt mot homofili da de gikk i femte klasse.

Eksempelene viser at de unges forhold til religion er preget av at de liker det sosiale og gode stemninger, men ikke innholdet og måten det formidles på. Religiøsiteten deres er i høyeste grad overfladisk. Brunstad sier noe av det samme når han viser til at de fleste har deltatt i ulike former for religiøs praksis, men betydningen av den varierer (Brunstad, 1998:141). Han sier også at de som har formidlet det kristne budskapet til ungdommene, har spilt en avgjørende rolle når det gjelder tillit eller mistillit til budskapet (Brunstad, 1998:157). Også dette synes å stemme med mine informanternes syn som flere ganger brukte ordet kjedelig om formidlingen.

Ingen av informantene gikk ofte på religiøse samlinger, og dette kan stemme med REDCo-undersøkelsen som viser at det er manglende interesse for religiøse institusjoner, men at dette ikke har noen sammenheng med en storstilt akseptering av antireligiøse standpunkt. REDCo-undersøkelsen snakker også om de tre typene pilegrimen, den omvendte og den kulturelle kristne (Skeie og Lippe, 2009: 403-404). Jeg finner få eksempler på både pilegrimen og den omvendte, men mange eksempler på den kulturelle. Det sosiale er greit, men de vil ikke forplikte seg på noe som kan kreve noe av dem, enten det gjelder tid, krefter, innsats eller tro.

I Sødals undersøkelse så hun at det viktigste for ungdommene ikke var det konfesjonelle, men det funksjonelle (Sødal, 2005:74-85). Eksempel på det er informanten som gikk på lederkurs i kirken og trivdes med det, men som sluttet da det ble for mye fokus på det religiøse. Hun ville ha lederopplæringen, men ikke noe mer. Mange går i kirken på julaften fordi det passer inn med deres tradisjoner, men de bryr seg lite om innholdet.

Øystese skriver at religiøsiteten kanskje har blitt mer synlig, men at den for mange er en overfladisk religiøsitet. Han sier også at ungdommen gjerne griper til nye og spennende ting, men at de selv ikke vil bli grepet, og at selv om kristendommen fortsatt er den viktigste formidleren av livsritualer, så er den for mange bare fine tradisjoner tømte for innhold, mens

andre henger fast i den av mangel på alternativ (Øystese, 2000:230). Mange av informantene mine var oppvokst med å ha kristendommen kun som en tradisjon. Manglende involvering kan også ha en sammenheng med manglende kunnskap om religionens lære. Mange av informantene vil ha det ytre ved religionen, men ikke innholdet.

Brunstad kommer i sin studie frem til at de unge søkte verdier, men disse hadde ingen kollektiv, politisk, ideologisk eller religiøs forankring. Verdiene skulle tilfredsstillende emosjonelle individuelle behov (Brunstad, 1998:264-266). Dette ser vi når noen uttrykker at gudstjenestene er kjedelige, men at det sosiale er greit. Det virket ikke som noen gikk på en religiøs samling for at de skulle lære noe, men det virket mer som om de skulle underholdes og ha det kjekt. Verdiene, som i kristendommens tilfelle er nedfelt i Bibelen, og i humanismen i menneskerettighetene, var det ingen som hadde et sterkt forhold til. Det var kun to av de som kalte seg kristne som snakket om at religiøse samlinger betydde noe for deres utvikling.

Øystese sier at ungdommen assosierer kristendommen til plikt, arbeid, lekser, - noe de lærer om på skolen og gjennom organisert kristen virksomhet, mens alternativ religiøsitet assosieres med underholdning, - noe de selv velger på fritiden gjennom filmer, TV, ukeblader og tegneserier (Øystese, 2000:227-229). Er dette noe av grunnen til at de ikke vil identifisere seg med etablerte religioner? Erfaringene fra religiøse samlinger sprikte. Kanskje dette også gjelder andre religiøse erfaringer?

4.6.3 Bønn

Jeg spurte informantene om deres tanker om og erfaringer med bønn, siden det er et sentralt element i de fleste religioner. De med kristendom som tradisjon ba aldri, men den ene hadde bedt som liten, men følte hun var vokst fra det. Den andre ba aldri fordi hun ikke følte noe behov for det, og fordi det ble for religiøst. Å ha kristendommen kun som tradisjon stemmer godt overens med at bønn blir "for religiøst." Disse hadde ingen svar som ikke stemte med livssynet sitt. Hadde de bedt, hadde det heller ikke vært unaturlig. Er religionen bare en tradisjon, så vektlegger man kun det man selv vil.

De kristne ba både for seg selv og andre, og opplevde det godt å ha en å dele tankene med. En av de mente bønn var et definisjonsspørsmål. På spørsmålet om hun ba selv svarte hun:

”Det kommer an på hvordan du definerer bønn; om jeg sier ”Hei, Gud” eller om jeg innleder med trosbekjennelsen eller noe sånt. For meg er bønn å snakke med en høyere makt, og det gjør jeg.”

En av de andre kristne hadde erfart bønnesvar i forbindelse med eksamen i fransk muntlig. Å komme opp i fransk var det verste som kunne skje, men hun tenkte det var en grunn for at hun kom opp i det. Enten ville Gud hjelpe henne, eller så gikk det dårlig. Det ble et bra resultat, og lærdommen for henne var at selv om ting er vanskelige, så vil Gud hjelpe deg gjennom det.

Det var selvfølgelig ingen ikke-troende som ba. Den ene ateisten kalte bønn for en meditativ tilstand der du går inn i deg selv og forenes med ditt indre. Han fortsatte:

”Det kan bare fungere så lenge du tror på det du gjør. Meditasjon og bønn er det samme. Det går ikke an å få kontakt med noe annet enn med deg selv. Jeg har bedt selv en gang da jeg var 6-7 år. Mor og far kranglet og jeg ville ikke at de skulle krangle. Jeg følte meg patetisk og at det ikke hadde noen funksjon”.

Den andre ateisten kalte bønn for ”waste of time”, og han kunne aldri huske å ha bedt selv. Han la til:

”Det er et rart konsept. De som ber til noen går ut fra at den de ber til er allmektig, men alt skjer jo uavhengig av deg. Når folk synger for maten er jeg stille.”

Den ikke-kristne informanten hadde bedt da hun var liten, men hun husket ikke om hva. Hun fortsatte:

”Har aldri lært aftenbønn, bare en godnattsang som het ”Kjære Gud jeg har det godt”. Det ble litt ”drid” etter hvert. Nå er det uaktuelt å be hvis noe skulle skje.”

Sangen ”Kjære Gud, jeg har det godt” blir altså ikke sett på som en bønn; bare som en godnattsang.

Agnostikeren hadde lest en artikkel der de hadde forsket på om bønn hjalp på alvorlige sykdommer. Det viste seg at en større prosentandel døde hvis de ble bedt for enn hvis de ikke ble det. Hans konklusjon var at hvis bønn hadde noen effekt, så var det med på å gjøre Gud veldig sint når de prøvde å få Ham til endre planen sin. Da straffet Han med døden. Han var også overgitt over de som skrev på Facebook etter jordskjelvet i Chile: ”Det eneste vi kan gjøre er å be for de.” Han mente det var bedre å gi penger. Bønn hadde, ifølge ham, ingen effekt, men han sa også:

”Tror jeg har vært i situasjoner der jeg har bedt: ”Kjære Gud, la meg score på den straffen”, men jeg henvendte meg ikke nødvendigvis til Gud, det var mer en symbolsk handling, og jeg kan ikke si at det var verken betryggende eller urovekkende.”

Dette husket informanten å ha lest; altså må det ha gjort inntrykk på ham. Kanskje ikke rart han da er agnostiker, hvis gud er sint når noen ber til ham. Også de kristnes kommentar, som sikkert ikke var ment slik den ble oppfattet, er med å prege informantens syn. Bønn blir da noe som er farlig, og samtidig bare ord som ikke får noen betydning for de det blir bedt for.

Den ene ateisten synes å ha et veldig bevisst forhold til bønn i og med at han tier still når andre synger for maten. Agnostikeren mente at bønn gjør Gud sint fordi mennesket prøver å få ham til å endre sin plan, mens de kristne fant trygghet i bønner. Gutten uten standpunkt mente at bønn var viktig for de troende, fordi det knyttet dem sterkere til troen. Han hadde ikke lært aftenbønn hjemme, men lærte bordbønn i barnehagen. Han hadde ingen behov for å be nå, men så ikke bort fra at han kunne ”styrke seg” på bønn hvis han kom i en vanskelig situasjon. Jenta uten standpunkt hadde bedt selv en gang og fortalte følgende hendelse:

”Jeg reiste på stevne. Far fikk telefon om at moren hans hadde fått drypp. Jeg sa vi kunne reise hjem hvis han ville, men vi dro på stevne. Underveis ba jeg monolog med meg selv: ”Jeg håper ikke det skjer noe mens vi er her oppe. Hvis det finnes noen høyere makter, så la det ikke skje noe.” Jeg vet ikke hvem jeg ba til; håpte bare det var en eller annen som kunne ordne dette, og det ordnet seg”

Hun som ikke har tatt standpunkt enda hadde bedt, men uten å vite hvem eller hva hun ba til. Hun kalte det høyere makter. Hun er åpen for flere ulike syn, og dermed kan jeg ikke si at synet hennes ikke stemmer overens med et livssyn, siden vi ikke vet hvilket livssyn hun eventuelt vil velge. De andre informantens syn på bønn synes å ligge innenfor den etablerte religionens syn, at bønner er rettet mot Gud, som er god og nær.

4.6.4 Overtro

Begrepet overtro definerte jeg for informantene som en overnaturlig hendelse; hendelser som ikke kunne forklares logisk. Jeg ba de fortelle om en overnaturlig opplevelse de hadde hatt, og hvordan de opplevde det. Tre av informantene, den ikke-kristne, agnostikeren og gutten uten standpunkt, hadde opplevd *de ja vu*; at de opplever noe de føler de har opplevd før. Den ikke-kristne jenta syntes det er litt kult å oppleve det.

Agnostikeren forklarte seg slik:

”*De ja vu* har jo alle hatt. Det er ingen forklaring på det Jeg har ikke hatt noen religiøse overnaturlige opplevelser. Nylig opplevde jeg at jeg plutselig ble veldig, veldig glad; en opplevelse mange beskriver som en opplevelse av Guds nærvær. Men alt kan forklares vitenskapelig. Det var endorfiner som ble utløst i hjernen, men jeg vet ikke hva som utløste det. Dette er det nærmeste jeg kommer en overnaturlig opplevelse.”

Det var andre informanter som hadde opplevd overnaturlige opplevelser:

”Jeg bodde på hybel, og idet jeg slo nummeret til moren min, ringte hun. Jeg har vokst opp med henne, har samme gener og dermed ofte samme tankemønster. Jeg tenkte at nå er det så og så lenge siden jeg har snakket med henne, og den tid på dagen at jeg bør snakke med mor, og så tenkte hun det samme. Det er bare sånt som skjer. Biologiske ting som gjør at et eller annet innstiller seg etter hverandre” (ateist).

”Jeg og kjæresten min skulle lage en høyttaler til meg. Vi kjøpte en forsterker til meg, men så ville han ha den, og da ble jeg sur, for den var jo til meg. Begge var sure. Jeg kunne greid meg med hans, men jeg ville ha den nye. I bilen kom det plutselig noe i hodet mitt, og så sa jeg at jeg ikke trengte den forsterkeren. Da ordnet alt seg, og jeg tror Gud handler gjennom samvittigheten. Jeg ble styrket i troen på at Gud finnes” (kristen).

”Det har jeg opplevd mange ganger. Vi var to jenter i stallen, og jeg visste at det kun var oss to der. Plutselig tente noen en lighter på høyloftet. Venninnen min så det ikke, og jeg tenkte at det bare var fantasi, men følelsen sa noe annet. Jeg fikk bekreftet det da jeg hørte en hest som gikk på tre ben. Jeg sjekket, og en hest la ørene rett bak som tegn på at den var sint, viste tenner og rygget tilbake så langt den kunne komme. Jeg har aldri sett en hest så redd. Jeg kjente et kaldt gufs bak meg og tenkte ”Det er bare trekk, så slapp av.” Men hesten var hvit i øynene, og jeg snakket rolig til den. Samtidig hadde venninnen min vært ute og kom inn og spurte om jeg kjente en mann i knall oransje regnefrakk med en schæfer. Hun sa han stod rett på utsiden, og så var han plutselig mange meter borte. Dette er bare ett eksempel. Da jeg snakket med mor om det fortalte hun at hun også hadde opplevd slikt mange ganger. Hun tror at bestemoren hennes var overfølsom for energier, som antakelig har gått i arv til henne og meg. Det er helt greie opplevelser. Jeg tror det er noen som sitter fast mellom to verdener, så absurd det høres ut” (jente, ikke standpunkt).

En ateist sa: ”Nei, jeg tror ikke på noe overnaturlig. Alt kan forklares. Hvis en mann er galen og ser et eller annet så betyr ikke det at det han ser virkelig er der.”

Brunstad sier at det som før ble sett på som overtro dukker opp i nye og uventede sammenhenger (Brunstad, 1998:27). Den kristne knyttet sin opplevelse til bønnesvar, noen som samsvarer med religionen. Ateisten forklarte hendelsen ut fra biologi, noe som er greit når Gud ikke finnes i hans livssyn. Hun uten standpunkt forklarte det med at noen sitter fast mellom to verdener. Når hun ikke har tatt standpunkt for noe syn, kan forklaringen hennes være grei. Den hadde passet inn under nyreligiøsitetens paraply. Det ser ikke ut som om overtroen dukket opp i uventede sammenhenger her, men den er til stede.

4.6.5 Erfaring med religiøse tekster

Det er i de hellige skriftene til en religion læren ligger, derfor er det ganske viktig å lese skriftene til den religionen du tilhører eller skal ha en mening om. Jeg lurte på om informantene leste hellige skrifter frivillig, og det svarte tre av de positivt på. En av de ikke-kristne hadde lest litt i både Buddhas lære og i Bibelen, men det var lenge siden. En av de kristne leste når noen nevnte noe som stod i Bibelen, men det var for travelt i hverdagen til å bruke tid på det. Jenta uten standpunkt leste litt i Bibelen i ny og ne, som tidsfordriv.

De fleste informantene syntes innholdet i Bibelen er kjedelig og vanskelig å forstå. Ikke en gang de kristne leste Bibelen på egenhånd for egen oppbyggelse. En av ateistene kunne ikke stole på det som stod skrevet i Bibelen, fordi det hadde gått gjennom så mange ledd, og dermed visste han ikke om det var sant det som stod der. Jenta uten standpunkt leser Bibelen i ny og ne som tidsfordriv:

”Jeg leser det som et eventyr eller en fabel. Tekstene vil lære deg noe, og du må tenke mens du leser. Jeg tror ikke ordrett det som står der, men tar med meg det jeg synes er nyttig.”

4.6.6. Privatisering av religion

Har det skjedd en privatisering av religion? Det kommer an på hva man legger i begrepet. Religionene er absolutt til stede i samfunnet. Men hvis man med *privatisering* mener at det ikke lenger er et felles ståsted innenfor en religion, det vil si at man ikke lenger tror det samme som den religionene man velger, så kan det tyde på det. Legger man i begrepet *privatisering* at man ikke snakker om religion med andre, så er det lite som tyder på at det er tilfelle hos mine informanter. Det var sistnevnte forståelse av begrepet jeg snakket med informantene om, og jeg spurte også i hvilke sammenhenger det eventuelt skjedde.

De fleste trakk frem klassen og venner som samtalepartnere om religiøse spørsmål. Det som utløste samtale var enten TV programmer, gamle litterære tekster i norskfaget eller noe som kom opp der og da. Slike samtaler var ikke noe dagligdags fenomen, men nokså situasjonsbetinget; som at det var noe i nyhetene om religion.

Når det gjelder hva de snakker om, er det også ofte ut fra nyhetene. Men andre temaer debatteres i blant:

”Det er situasjonen der og da som bringer det på bane. Da snakker vi om livet, energier, hva er skapelse, hvor kommer vi fra, hvorfor har jeg det så godt når ikke alle andre har det, hvorfor fortjener jeg dette, finnes det en allmektig Gud, er det energier” (ateist).

En av de kristne og den ikke-kristne syntes det var godt å snakke om disse tingene, mens andre helst ville unngå det:

”Vi snakker om religiøse folk, men ikke om religion. Jeg vil ikke blande meg inn, for vi blir bare uenige” (ateist).

”Jeg har ikke lyst til å snakke med religiøse folk i frykt for å miste de. Men jeg snakker med et par stykker om religioner. Da er temaene hva som hadde skjedd hvis det ikke var religioner; da hadde vi nok kommet mye lenger i utviklingen.” (agnostiker).

Informantene snakker altså med andre om religiøse temaer, og det er situasjonen der og da som oftest er utløsende faktor. Det dreiser seg oftest om ytre ting; hva du de har lov til/ikke lov til innenfor en religion, og lite om egne erfaringer, tanker om livets slutt og andre store temaer. De kristne snakker med venner om for eksempel bekymringer. En av ateistene og agnostikeren var redd for uvennskap, mens den andre ateisten snakket med religiøse venner om både tro og rettferdighet.

Krogseth sier at på grunn av pluraliseringen i samfunnet, så blir religion og livssyn privatanliggende. Valgalternativene mangfoldiggjøres gjennom selvkonstruerte komposisjoner (Krogseth, 2000:32-33). Når religionen blir privatanliggende, velger de selv hva de vil tro og praktisere, som den ene, med kristendom som tradisjon, som vil ha kirkelig bryllup, men vil ikke ha noe med kirkens trosinnhold å gjøre (4.1). Mange vil ha tradisjonene og ritene som kirken kan tilby, men de bestemmer selv hva de vil tro og hva de vil forkaste.

4.6.7 Ytre og indre autoriteter

Botvar viser til sekulariseringsteoriene der det blant annet sies at det skjer en privatisering av religion, og at folk blir fremmede overfor tradisjonelle oppfatninger av religion og derfor går antall religiøse ned (Botvar, 2010:12). Repstad sier at troen er mindre kirkestyrt enn før, at folk tror mer som de selv ønsker, men at folk ikke nødvendigvis tror mindre enn før (Holmqvist, 2007:52). At ungdommene er fremmede overfor tradisjonelle oppfatninger av religion, kan synes å stemme, i og med at ikke engang de som kaller seg kristne synes å være veldig interessert i å sette seg inn i religionens lære (kapittel 4.6.5). Det de lærer om religionene er det de en sjelden gang hører i gudshuset, det andre mennesker mener og det de finner i mediene og skolebøkene. Da er det heller ikke rart at den ene ateisten kan mer enn de som tilhører religionen, for han hadde satt seg inn hva den stod for. Når ungdommen ikke går mye i kirken, eller leser kirkens skrifter, vil automatisk troen deres bli mindre kirkestyrt.

Når Botvar skriver om ulike syn på individualiseringen, sier han blant annet at den ikke behøver å bety svekket religiøsitet, men at den like godt kan føre til nye former for religiøsitet. Et av synene er at tradisjonelle former for kirkelighet erstattes av en ny og alternativ religiøsitet der hver enkelt må finne hva som er riktig for en selv (Botvar,(A) 2010:13). Botvar heller mot at de tradisjonelle religionene taper terreng for nyreligiøsiteten, der den enkelte selv velger hva man vil tro, altså det motsatte av hva Høeg (Høeg (A), 2010:185) mener. Det er ingen klare indikasjoner på at noen av mine informanter bevisst har valgt nyreligiøsiteten, men det kan tenkes at de ubevisst har elementer av den i sitt livs synsmessige ståsted. Dette kommer jeg tilbake til i konklusjonen.

Lövheims analyse viste at kristendom, men også islam, ble sett på som symboler for en tro på ytre autoriteter, en naiv og ufornuftig eller intolerant og begrenset holdning, som står mot en tro på individets eget valg eller vitenskapelige bevis (Lövheim, 2007:92-93). Dette stemmer overens med mine ateisters syn. De kalte religion for maktform, hjernevask, naivitet, skylapper, arroganse og en trussel mot videre utvikling.(4.5.1) Dette viser at de som har tatt et bevisst standpunkt mot religion, er helt på linje med Lövheims analyseresultater.

Ytre autoriteter er ikke noe ungdommen setter veldig høyt i vår tid. De ser på seg selv som voksne, autonome mennesker. Må de velge mellom en ytre autoritet, i denne forbindelse kirken, og individets eget valg eller vitenskapelige bevis, er det sannsynlig at mange av dem ikke ville velge autoriteten. Dette er et resultat av blant annet deres manglende kunnskap og

erfaring med religionene, det pluralistiske samfunnet de er en del av og det sekulariserte samfunnet med fokus på enkeltindividets rett til å realisere seg selv. Da blir resultatet en mindre kirkestyrt tro, og flere som har en tro uten tilhørighet.

Brunstad mener at mennesket føler seg fremmedgjort fordi det mangler sammenhenger og referanserammer å plassere erfaringene sine innenfor. Han sier at dagens unge lever i spenningen mellom å være regressiv og progressiv (Brunstad, 1998:58-67). Hoover sier at støttene man tidligere hadde, har brutt sammen. Han vektlegger derfor viktigheten av selvrefleksjon og selvforståelse, og at det er opp til individet selv å skape meningsfulle og funksjonelle måter å forstå seg selv på (Hoover, 2006: 37-38). Måten informantene snakket om sitt livssynsmessige ståsted ga ikke inntrykk av at de følte seg fremmedgjorte. Det var reflekterte ungdommer jeg møtte, som var trygge på seg selv. Refleksjonen gjensepeiles i deres tanker både om Gud og om bønn. Spenningsene de lever under var heller ikke noe som så ut til plage dem, for ingen nevnte med et eneste ord at de slet med noe som hadde med livssynet deres å gjøre.

Lövheim sier at ungdommene eksperimenterer i vennegjengen der de prøver ut nye ting og forkaster ferdige pakkelsninger. Og i og med at det stadig stilles spørsmål om det etablerte, får den enkelte mulighet til å reflektere over, analysere og vurdere seg selv og sine forestillinger ut fra ny kunnskap og nye valgmuligheter. Men denne valgmuligheten kan også øke usikkerheten og mangelen på oversikt (Lövheim, 2007:27). Hva informantene mente om ulike religiøse begreper skurret noen ganger, som vi har sett, i forhold til etablerte religioners syn (kapittel 4.5). De reflekterte, analyserte og vurderte ut fra ny kunnskap og valgmuligheter, som blant annet religionsfaget la opp til. (kapittel 4.3)

For å få en anelse om hvor sikre de var på sitt livssyn spurte jeg hvordan de ville reagere hvis det kom en person med en annen mening enn dem og prøvde å overbevise dem om at deres syn var feil. Det var ingen av dem som trodde de ville ha blitt påvirket. De ville høre på vedkommende, og så enten blitt enige om å være uenige, eller gått inn i diskusjon for å prøve å motbevise det som ble sagt. Krogseth sier at pluraliseringen fører til at ansvaret for å velge skjerpes (Krogseth, 2000:32-33). Hvis informantene ikke hadde tatt et valg, så hadde de vært lettere påvirkelige. Holmqvists undersøkelse viste at mange har et tolerant forholdt til tro, der de er opptatt av at folk gjerne må tro det de vil. Ungdommens tro bærer preg av å være en individualistisk tro (Holmqvist, 2007:19ff). De fleste av mine informanter var tolerante på

dette punktet, men det var også informanter som ikke alle takler det å bli konfrontert med andres syn like godt:

”Blitt sur. Jeg har min egen vilje og er veldig sta” (ikke-kristen).

”Avhengig av humøret. Jeg blir nok hisset opp og kommer med motargumenter” (gutt, ikke standpunkt).

Dette kan jo ha både med personlighet og dagsform å gjøre.

Hva gjør det pluralistiske samfunnet med ungdommens livssynsdannelse? Et symptom på identitetsbelastningen er, ifølge Krogseth, oppblomstring av nyreligiøsitet. Han kaller det ”reparasjonsforsøk og krisebehandling av belastet identitet”. Han sier også at ungdommen opplever krysspress og normforvirring (Krogseth, 2000:28-29). Som vi har sett, så er det ingenting som tyder på at mine informanter er preget av identitetsbelastninger, og derfor er det kanskje heller ikke mye nyreligiøsitet å spore. At de opplever normforvirring og krysspress, er nok riktig, i og med at de lever midt i et pluralistisk samfunn, og i en generasjon som ikke er redd for å si hva de mener og tror. Impulsene er mange, men mine informanter har vokst opp i denne kryssilden av meninger, og de ser ut til å takle det veldig greit.

Også Botvar sier at det er mange nordmenn som har trosforestillinger som minner om New Age. Individet er målestokk og referansepunkt. Den enkelte velger selv hva den vil tro og praktisere. Det blir synkretisme (Botvar, 2000:139-140). Repstad sier at troen er mindre kirkestyrt enn før, at folk tror mer som de selv ønsker, men folk tror ikke nødvendigvis mindre enn før (Holmqvist, 2007:52). At mine kristne informanters tro noen ganger ikke stemte overens med kirkens syn, det har vi sett eksempler på i denne oppgaven (kapittel 4.5). Det er klare tendenser på at den enkelte selv velger hva han vil tro og praktisere; at de tror som de selv ønsker.

5. Avslutning

5.1 Konklusjon

Ungdommene møter ulike påvirkningsagenter hele livet, og de har i større eller mindre grad fått med seg livssynsverdier og tradisjoner, enten fra hjemmet, nærmiljøet eller i skolesammenheng.

Informantenes syn på hvem som hadde hatt størst påvirkning på dem i livssynssammenheng, varierte mellom venner, foreldre og kunnskap. Foreldre og venner ble vektlagt noenlunde likt. Foreldrene var viktigst for ei med kristendom som tradisjon, mens den andre med samme livssyn mente det var en blanding av arv og miljø. En av de kristne og de to uten standpunkt mente også familien var viktigst, selv om de to sistnevnte hadde valgt et annet syn enn foreldrene. Vennene var viktigst for to av de kristne, mens kunnskapen var viktigst for en ikke-kristen og agnostikeren. For den ene ateisten var det andre kristne som hadde betydd mest, mens den siste ateisten ikke hadde noen formening om det.

Informantene virket trygge på det livssynet de hadde valgt. Det å frigjøre seg og bli selvstendige kan også resultere i at de tar samme standpunkt som foreldrene. Det tydet ikke på at disse bare hadde "arvet" foreldrenes syn. At selvstendigheten har resultert i at ungdommen har blitt mindre religiøst engasjerte, stemmer for de to ateistene som kom fra hjem hvor det fantes litt religiøsitet, i alle fall som tradisjon, og hos den ikke-kristne som kom fra et kristent hjem.

De fleste svarte et klart nei på at religionsfaget påvirket dem når det gjaldt eget livssyn, men noen mente det var med å påvirke synet deres på andre religioner enn sin egen. Men både gutten uten standpunkt og agnostikeren mente at undervisningen hadde bidratt til deres livssyn. En kristen ble litt påvirket, fordi det ga henne en større forståelse, og den ene ateisten ble forsterket i sitt syn når han så alt som skurret i religionene. De fleste informantene mente kunnskapen fra faget var viktig.

Informantene leser om religiøse saker i media hvis det var noe som fanget dem. De var ikke sikre på om Internett var den viktigste informasjonskilden til livssyn, men det var den kilden som var raskest og lettest tilgjengelige. I den grad ungdommene søker etter informasjon, synes det som de søker etter noe som kan stadfeste deres syn, og ikke etter å få utvidet

kunnskapen. Spesielt var det kontroversielle temaer som fanget oppmerksomheten. Agnostikeren fikk nye tanker hver dag på grunn av massemediene. Informantene brukte Internett i forbindelse med religion hovedsakelig til skolearbeid og ikke til arbeid med eget livssyn. Det kan se ut som om informantene er lite kritiske til Internett. Den som viste best kildekritikk var agnostikeren som var bevisst på at uansett kilde som brukes, er det farget av den som har uttalt seg.

Informantene ble bedt om å komme med sine tanker om noen religiøse begreper. Begrepsforståelsen av *religion* skilte seg ikke ut fra den tradisjonelle oppfatningen. Religion kunne være en trøst i hverdagen, mens de som var negativt innstilt så på religion som hjernevasking og et onde. Religionens funksjon var å gi støtte og å være et sted man kunne søke svar. For begrepet *religiøs* var de fleste informantenes uttalelser innenfor den tradisjonelle oppfatningen. Det som skilte seg ut var graden av religiøse aktiviteter, der den ene kristne mente at man ikke måtte oppfylle alt for å kalle seg religiøs.

Begrepet *meningen med livet* mente de fleste var hva de gjorde det til. Ingen, heller ikke de kristne, knyttet dette begrepet til Gud. I motsetning til Brunstad som sier at mennesket er et meningssøkende vesen, var det kun ei kristen jente som sa det.

Gud ble sett på som en kraft, som Skaperen, en god Gud, ikke en god Gud, allsidig, en form for allmakt og en illusjon. Agnostikeren mente han hadde et panteistisk syn på Gud. Det ser ut som om de unge definerer religiøse begreper ut fra bekreftelse av egne livssyn, og ikke ut fra læren til det livssynet de har valgt. Dette er et nyreligiøst trekk. Her er også nyreligiøse trekk når Gud blir definert som en kraft mer enn som en person.

Da jeg spurte informantene om de var på leting etter en tro, svarte flertallet et klart nei; de var tilfreds med situasjonen slik den var. Agnostikeren søkte etter svar på nøyaktig de samme spørsmålene som mange religiøse gjør, men gjennom vitenskap i stedet for religion. En kristen følte hun ikke hadde fått svar på alt, og derfor kunne det hende at hun ville kalle seg en søkende. Ateisten mente alle er litt religiøst søkende, men det var ikke noe som var spesielt viktig for ham. Han mente at det ikke var bra å tenke for mye, men å slå seg til ro med slik han hadde det. Den ene med kristendom som tradisjon følte ikke trang til å finne noe å tro på når alt var vel, men i vanskelige situasjoner ville hun kanskje søke tilhørighet til noe.

Alle hadde erfaring fra religiøse samlinger. De likte det sosiale og den gode stemningen, men ikke innholdet og måten det ble formidlet på. Det virket ikke som noen gikk på en religiøs samling for at de skulle lære noe, men for at de skulle ha det kjekt. Verdiene i kristendommen eller i humanismen var det ingen som hadde et sterkt forhold til. Kun to av de som kalte seg kristne snakket om at religiøse samlinger betydde noe for deres utvikling.

Informantene hadde ulike erfaringer og syn på bønn; de fleste var innenfor et etablert syn. Det var en hjelp, ga ro og de kunne dele tankene sine med Gud; noe som ga trøst. Den ene ateisten tier still når andre synger for maten. Agnostikeren mente at bønn gjør Gud sint fordi mennesket prøver å få ham til å endre sin plan, og at det er en lettvinnt metode for kristne for å slippe å gi for eksempel praktisk hjelp. De kristne fant trygghet i bønnen.

Av overnaturlige hendelser ble *De ja vu* nevnt av flere, og noen hadde hatt andre former for overnaturlige opplevelser. Den kristne knyttet sin opplevelse til bønnesvar, ateisten forklarte hendelsen ut fra biologi, jenta uten standpunkt forklarte det med at noen sitter fast mellom to verdener og agnostikeren mente alt kunne forklares vitenskapelig. Det ser ikke ut som om overtroen dukket opp i uventede sammenhenger her, men den er til stede.

De fleste informantene syntes innholdet i Bibelen er kjedelig og vanskelig å forstå. Ingen leste Bibelen på egenhånd for egen oppbyggelse, men noen leste for å finne ting som skurret, eller leste det som en skjønnlitterær tekst.

Informantene var ikke redde for å snakke med venner om religion, men de snakket lite om tro. Det som utløste samtalene var enten TV- programmer, skolearbeid eller noe som kom opp der og da. Slike samtaler var ikke noe dagligdags fenomen, men situasjonsbetinget.

Hvis det kom en person med en annen mening enn dem og prøvde å overbevise dem om at deres syn var feil, var det ingen som trodde de ville ha blitt påvirket. De ville høre på vedkommende, og så enten blitt enige om å være uenige, eller gått inn i diskusjon for å prøve å motbevise det som ble sagt. Den ikke-kristne og jenta uten standpunkt hadde reagert med irritasjon/sinne.

Det er ingenting som tyder på at mine informanter er preget av identitetsbelastninger. Impulsene er mange, men informantene har vokst opp i denne kryssilden av meninger, og de ser ut til å takle det veldig greit. Mange vil ha tradisjonene og ritene som kirken kan tilby, men de bestemmer selv hva de vil tro og hva de vil forkaste. Kunnskapen om religionene får de fra det de en sjelden gang hører i gudshuset, hva andre mennesker mener og det de finner i mediene og skolebøkene. Manglende kontakt med religionens autoriteter fører automatisk til at troen deres blir mindre kirkestyrt.

Den livssynsmessige identitetsdannelsen hos mine informanter blir altså påvirket fra flere hold. De vokser opp i et hjem med foreldrenes livssyn, selv om foreldrene stiller barna fritt i valg av eget livssyn. De påvirkes i større og mindre grad av religionsfagets kunnskapsformidling og diskusjon med klassekamerater og venner, Brokkene om religiøse saker fra mediene gir ungdommen et bilde av ulike livssyn. Disse oppslagene er ofte skandalepreget og gir bare et lite glimt av et livssyn, men når ungdommene ikke kjenner religionene godt, så blir mediernes fremstilling ofte det inntrykket ungdommene sitter igjen med. Deres egen erfaring fra religiøse samlinger, bønn og tekster har vært medvirkende til deres livssynsvalg. Opplevde de dette som kjedelig, frister det ikke til gjentakelse. Det var spenninger i synet på begrepene *meningen med livet* og *Gud*, der flere ikke var innenfor etablerte livssyns forståelse. Nyreligiøse trekk er dermed til stede.

5.2 Begrensninger

Materialet mitt er ikke stort nok til å trekke noen generaliserende konklusjoner, men jeg kan trekke noen konklusjoner på bakgrunn av mitt materiale. Målet med utvelgelsen av informanter var å få et tverrsnitt av elevene. Det kom frem i samtalene med dem at det var én gruppering i klassen som hadde meldt seg, og dermed følte ”motparten” at de også måtte melde seg for å skaffe balanse i inntrykket jeg ville få. Dermed var det en fare for at informantene enten var veldig religiøse eller veldig anti-religiøse. Heldigvis viste det seg at det også var noen informanter som befant seg midt mellom disse ytterpunktene. Man kan aldri gardere seg mot å få de mest ekstreme, uansett retning ekstremismen går i, men helhetsinntrykket mitt er at det er representanter fra alle tre grupperingene i utvalget mitt. Det kan hende jeg hadde fått andre resultater hvis jeg hadde andre informanter.

Ved å gjøre undersøkelsen i Sandnes, og ikke i Stavanger, mistet jeg kanskje muligheten til å få med elever som tilhører andre religioner enn kristendommen, siden befolkningsgrunnlaget der er større og mangfoldet bredere. På den annen side vet jeg ikke om de ville meldt seg frivillig uansett.

6. Tillegg

Vedlegg 1 Litteraturliste:

Afdal, Geir, Haakedal, Elisabeth og Leganger-Krogstad, Heid, 1997, *Tro, livstolkning og tradisjon - Innføring i kontekstuell religionsdidaktikk*, Tano Aschehoug AS

Brunstad, Paul Otto, 1998, *Ungdom og livstolkning – En studie av unge menneskers tro og fremtidsforventninger*, Tapir forlag, Trondheim

Giddens, Anthony, 1991 (2006), *Modernity and Self-Identity – Self and Society in the Late Modern Age*, Polity Press, Cambridge, England

Hjarvard, Stig, 2008, *En verden af medier – medialiseringen af politikk, sprog, religion og leg*, Samfundslitteratur, Frederiksberg, Danmark

Holmqvist, Morten, 2007, *Jeg tror jeg er lykkelig. Ung tro og hverdag*, Kloster forlag, Oslo

Hoover, Stewart M, 2006, *RELIGION in the Media Age*, Routledge, Oxon

Kvamme, Ole Andreas m.fl, 2007, *i samme verden – Religion og etikk*, Cappelen Damm AS

Lövheim, Mia, 2007, *Sökare i cyberspace – Ungdomar och religion i ett modernt mediesamhälle*, Verbum Förlag AB, Stockholm

Repstad, Pål, 2007, 2. opplag 2009, *Mellom nærhet og distanse – kvalitative metoder i samfunnsfag*, Universitetsforlaget, Oslo

Repstad, Pål og Henriksen, Jan-Olav, 2005, *Mykere kristendom? Sørlandsreligion i endring*, Fagbokforlaget, Bergen

Valk, Pille m fl, 2009, *Teenagers' Perspectives on the Role of Religion in their Lives, Schools and Societies – A European Quantitative Study*, Waxmann, Münster

Artikler:

Bertram-Troost, Gerdien & Miedema, Siebren, *Semantic Differences in European Cooperation from a Methodological and Theoretical Perspective – Translation and Terminology*, 2009, hos Valk, Pille m fl., *Teenagers' Perspectives on the Role of Religion in their Lives, Schools and Societies – A European Quantitative Study*, 2009 (REDCo-undersøkelsen)

Bertram-Troost, Gerdien, *How do European Pupils See Religion in School?*, 2009, hos Valk, Pille mfl., *Teenagers' Perspectives on the Role of Religion in their Lives, Schools and Societies – A European Quantitative Study*, 2009

Botvar, Pål Ketil, *Endringer i nordmenns religiøse liv*, 2010, hos Botvar mfl., *Religion i dagens Norge– Mellom sekularisering og sakralisering*, 2010

Botvar, Pål Ketil, *Hvor individualisert er folkereligiøsiteten egentlig?*, 2000, hos Engerdal mfl., *Troen er løs – Bidrag til belysning av forholdet mellom folkereligiøsitet, nyreligiøsitet og kristen tro*, 2000

Høeg, Ida Marie, *Religiøs tradering*, 2010, hos Botvar mfl., *Religion i dagens Norge– Mellom sekularisering og sakralisering*, 2010 (A)

Høeg, Ida Marie, *Ungdom og religion*, Religion og livssyn -2/2010 (B)

Krogseth, Otto, *Nyreligiøsiteten – i spenningsfeltet mellom avsakralisering og resakralisering. Et kulturanalytisk perspektiv*, 2000, hos Engerdal mfl., *Troen er løs – Bidrag til belysning av forholdet mellom folkereligiøsitet, nyreligiøsitet og kristen tro*, 2000

Lundby, Knut, *Medier som ressurs for religion*, 2010, hos Botvar mfl., *Religion i dagens Norge– Mellom sekularisering og sakralisering*, 2010

Skeie, Geir & Marie von der Lippe, *Does Religion Matter to Young People in Norwegian Schools?*, 2009, hos Valk, Pille mfl., *Teenagers' Perspectives on the Role of Religion in their Lives, Schools and Societies – A European Quantitative Study*

Sødal, Helje Kringlebotn, *Forandring fryder? Endringer i tre kristne ungdomsgrupper i Kristiansand 1984-2004*, 2005, hos Repstad mfl., *Mykere kristendom? Sørlandsreligion i endring*

Øystese, Rune, *Unges religiøse univers – en empirisk undersøkelse av konfirmanter tro*, 2000, hos Engerdal mfl., *Troen er løs – Bidrag til belysning av forholdet mellom folkereligiøsitet, nyreligiøsitet og kristen tro, 2000*

Internett:

Undervisningsdirektoratet, Religionsfaget vg3, lastet ned 31.1.2011, formål med faget, <http://www.udir.no/grep/Lareplan/?laereplanid=167612>

Nasjonal Forskningsetisk komité for Samfunnsvitenskap og Humaniora, lastet ned 21.2.2011, Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi, 2006, punktene 8 og 9:

<http://www.etikkom.no/no/Vart-arbeid/Hva-gjor-vi/Bestilling-av-publikasjon/>

Nettsiden til religionsboken *I samme verden*, vg3, lastet ned 28.4.2011, <http://isammeverden.cappelendamm.no/binfil/download.php?did=37205#263,8>,

Vedlegg 2 Skriv til informantene

Forespørsel om å delta i intervju i forbindelse med en masteroppgave

Egersund, oktober 2010

Ellen Tharaldsen
Kjersåsveien 11
4370 EGERSTUND
Telefon: 970 74 612
elth6206@online.no

Mitt navn er Ellen Tharaldsen, og jeg holder på å skrive en masteroppgave i religion ved Menighetsfakultetet i Oslo. Oppgaven skal handle om 17-18 åringers tanker om religion. For å finne ut noe om dette, trenger jeg hjelp fra deg. Jeg ønsker å intervju 10-15 elever i alderen 17-18 år, som har faget religion.

I selve intervjuet vil du bli spurt om ditt forhold til religion, ditt forhold til hellige skrifter, dine tanker om religiøse begreper og dine tanker om religionsfaget i skolen. Intervjuet vil bli tatt opp elektronisk og vil vare ca 60 minutter.

Jeg behøver ikke å vite navnet ditt, du vil istedenfor bli betegnet med et informantnummer, slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes i oppgaven. Jeg har taushetsplikt, og det du sier vil bli behandlet konfidensielt.

Det er religionslæreren din som formidler kontakten, og jeg kjenner ikke identiteten til de som forespørres før de eventuelt samtykker i å delta. Er det flere som er villig til å være med på dette, så plukkes dere ut etter alfabetet, i første omgang fem av hvert kjønn, helst med variert bakgrunn.

Intervjuene vil foregå i skoletiden på skolen din. Deltakelsen er frivillig. Du kan når som helst trekke deg under intervjuet. For alle som deltar er det slik at alt innsamlet materiale vil bli slettet når oppgaven er ferdig, 1. august 2011.

Dersom du er interessert i være med på dette, er det fint om du skriver under på den vedlagte samtykkeerklæringen og leverer den til religionslæreren din. Hvis det er noe du lurer på kan du ringe 51490014 (kveld), eller sende en e-post til elth6206@online.no. Du kan også kontakte min veileder Kjetil Fretheim, Menighetsfakultetet, Oslo, tlf 22 59 06 25 (dag)

Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Vennlig hilsen

Ellen Tharaldsen

Vedlegg 3 Samtykkeerklæring fra informantene

Samtykkeerklæring fra informanter

Jeg samtykker med dette i å være informant for mastergradsprosjektet om religiøs identitetsdannelse hos 17-18 åringer i 2010. Jeg er inneforstått med at materialet anonymiseres, og at det i anonymisert form kan bli stilt til disposisjon for andre forskere.

Navn (med blokkbokstaver): _____

Signatur:

Student: Ellen Tharaldsen

Veileder: Kjetil Fretheim
Det teologiske Menighetsfakultet
Gydas vei 4
0302 OSLO
Telefon: 22 59 05 00
E-post: kjetil.fretheim@mf.no

Vedlegg 4 Intervjuguide

Problemstilling: Hva preger den religiøse identitetsdannelsen hos 17-18 åringer i dag?

Innledende spørsmål om hvem de er, fritid og fremtidsplaner

Deres og foreldrenes forhold til religion

Religionsfaget i skolen

Bruk av massemedia i forbindelse med livssyn

Tanker om religiøse begreper: religion og religiøs, meningen med livet og Gud

Erfaringer med religiøse samlinger og bønn

Overnaturlige hendelser

Forholdet deres til hellige skrifter

Religion som samtaletema?